

KUCHUNGUZA FANI NA DHAMIRA KATIKA SEMI ZILIZOANDIKWA

KATIKA VYOMBO VYA SAFARI VYA BAHARINI KISIWANI PEMBA

NASSOR HAMAD JUMA

**TASNIFU ILIYOWASILISHWA IKIWA NI SEHEMU YA MASHARTI YA
KUPATIWA SHAHADA YA UZAMILI M.A. KISWAHILI (FASIHI) YA CHUO
KIKUU HURIA CHA TANZANIA**

2016

UTHIBITISHO

Alietajwa hapo chini anathibitisha kuwa amesoma tasnifu hii itwayo “*Kuchunguza fani na dhamira katika semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya Baharini Kisiwani Pemba*”. Na amependekeza ikubaliwe na chuo kikuu huria cha Tanzania kwa ajili ya kutimiza sehemu ya sharti la kutunukiwa Digrii ya Kiswahili ya chuo kikuu huria cha Tanzania.

.....

Prof. Emmanuel Mbogo

Msimamizi

.....

HAKI MILIKI

Hairuhusiwi kuigwa au kunakili kwa namna yoyote tasnifu hii kwa ajili yoyote kama vile kieletroniki, kurudufu nakala, kurikodi au njia yoyote nyengine bila ya idhini ya mwandishi au chuo kikuu Huria cha Tanzania kwa niaba.

TAMKO

Mimi NASSOR HAMAD JUMA nathibitisha kuwa hii ni kazi yangu mwenyewe na haijawahi kuwasilishwa katika chuo kikuu chochote kwa ajili ya kutunu`kiwa shahada hii au nyengine yoyote.

.....

Saini.

...../...../...2016.

Tarehe.

TABARUKU

Tasnifu hii ni hidaya maalumu na adhimu kwa familia yangu, wakiwemo wazazi wangu, hususan marehemu Mzee Hamad bin Juma Mungu amuweke mahali pema peponi (amma). Mama mzazi Binti Abrahmani Soud watoto wangu wapendwa, Muhammed Nassor Hamad, Zulekha na Sabahi, Adila na Fadhila ambao wanaishi kijiji cha Limani, Shehia ya Matale. Kwa sasa ni wanafunzi wa shule ya msingi ya Chanjamjawiri, wilaya ya chake chake, Mkoa wa kusini Pemba.

SHUKURANI

Ama kwa hakika ninamshukuru M/Mungu (s.w) Muumba Mbingu na Ardhi, pamoja na vyote vilivyomo kati ya viwili hivi, kwa kuweza kunipa uzima na kuniwezesha kuifanya kazi hii. Shukurani maalumu ni kwa Prof. Emmanuel Mbogo, kwa kuniongoza na kunipa ushauri, na kuisimamia kazi yangu hii. Ni dhahir kuwa bila ya usimamizi wake, na maelekezo yake kwa juhudi kubwa, basi nisingeweza kufanikiwa kama kazi hii ilivyofikia.

Shukurani zangu za dhati ziwaendee wale wote ambao kwa njia moja au nyengine wamenisaidia katika kuifanikisha kazi hii. Wakiwemo hawa wafuatao;

Mw. Bakar Kombo, OUT Tawi la Pemba. Bw. Abdalla Rashid, Afisa wa Takwimu Mkoa wa kusini Pemba. Bw. Salim Seif na Maalim Khamis Ali Juma, kutoka Idara ya Makumbusho, nyaraka na mambo ya kale kisiwani Pemba. Pia shukrani za pekee kwa Mw. Amour Rashid Ali Mkaguzi wa somo la Kiswahili kwa ushauri wake nzuri alionipa wakati wote wa kuiandaa kazi hii. Walimu mbalimbali wa somo la Kiswahili katika shule za sekondari, kama vile Majjid Nassor Sultan, mwalimu wa Kiswahili shule ya sekondari ya Fidel-Castro. Mw. Khamis Dawa, Mwalimu Mkuu Skuli ya Tumbe Sekondari. . Maalim Makame Ali Faki, Pujini. Maalim Mohd JumaShamte, Chambani. Mwalim Mohd Ali Salum, Shule ya Sekondari ya Mbuzini. Kwa ujumla ninawashukuru sana wale wote walionisaidia katika utafiti huu. Shukurani za pekee ni kwa mke wangu, Binti Amour, kwa kuweza kunistahamia kwa kipindi cha muda mrefu, ambapo nilikuwa sina muda wa kukaa nyumbani pamoja naye.

Binti Amour, kwa kuweza kunistahamia kwa kipindi cha muda mrefu, ambapo nilikuwa sina muda wa kukaa nyumbani pamoja nae

IKISIRI

Utafiti huu unalenga kuchunguza fani na dhamira katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani pemba semi hizo zinatumika katika shughuli za maisha ya wapemba ambapo zimeibua dhamira mbalimbali. Utafiti huu ulikua na malengo kama yafuatayo: lengo kuu la utafiti huu ni kuchukunguza fani na dhamira katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani pemba. Malengo mahasusi ni: 1. kubainisha semi katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba 2. Kuonesha mbinu za kisanaa zilizotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba 3. Kueleza dhamira zinazopatikana katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Utafiti huu umefanyika Tumbe wilaya ya Micheweni na Kojani wilaya ya Wete Mkoa wa Kaskazini Pemba. Mbinu zilizotumika katika kukusanya data ni mbinu ya uwandani na mbinu ya maktabani, njia zilizotumika ni mahojiano na uchunguzi makini. utafiti huu ulitumia sampuli ya wazee vijana na walimu wa somo la kiswahili shule za sekondari. Nadharia zilizotumika katika utafiti huu ni nadharia ya simiotiki na nadharia ya muitiko wa msomaji. Kwa ujumla matokeo ya utafiti huu yanaonyesha kuwa Wapemba wanazo semi zinazotumika katika vyombo vya baharini. Semi zilizoandikwa katika vyombo vya baharini, zimetumika mbinu mbalimbali za kisanaa, mbinu hizo ni pamoja na tashtiti, taswira, kejeli, methali, misemo, simo, sitiri na kadhalika. Pia mtafiti aligundua kuwa semi hizo zina dhamira mbalimbali.

YALIYOMO

UTHIBITISHO	i
HAKI MILIKI	ii
TAMKO	iii
TABARUKU	iv
SHUKURANI.....	v
IKISIRI	vii
SURA YA KWANZA: UTANGULIZI.....	1
1.0 Usuli wa Tatizo la Utafiti.....	1
1.1 Tamko la Tatizo la Utafiti.....	1
1.2 Malengo ya Utafiti.....	4
1.3 Maswali ya Utafiti.....	4
1.4 Umuhimu wa Utafiti.....	5
1.5 Mipaka ya Utafiti.....	5
1.6 Vikwazo vya Utafiti	6
1.7 Utatuzi wa Vikwazo	6
SURA YA PILI: MAPITIO YA KAZI TANGULIZI	7
2.1 Utangulizi.....	7
2.2 Mapitio ya Tafiti kuhusu Semi.....	7
2.2.1 Dhana ya Semi	7
2.2.2 Kazi Tangulizi kuhusu Semi.....	12
2.3 Pengo la Utafiti	17

2.4	Mkabala wa Nadharia.....	18
2.4.1	Utangulizi.....	18
2.4.2	Maana ya Nadharia.....	18
2.4.2.1	Nadharia ya Muitiko wa Msomaji.....	19
2.4.2.2	Nadharia ya Simiotiki.....	20
	SURA YA TATU: MBINU ZA UTAFITI.....	21
3.1	Utangulizi.....	21
3.2	Njia za Ukusanyaji wa Data.....	21
3.2.1	Mbinu ya Uwandani	22
3.2.2	Mahojiano (Usaili)	22
3.2.3	Uchunguzi Makini	22
3.3	Eneo la Utafiti	23
3.4	Muundo wa Utafiti	24
3.4.1	Usampulishaji.....	24
3.4.2	Sampuli	24
3.4.3	Mkabala wa Uchambuzi wa Data.....	25
3.5	Vifaa vya Utafiti.....	26
3.6	Hitimisho	26
	SURA YA NNE: UCHAMBUZI NA UWASILISHAJI WA DATA	27
4.1	Utangulizi.....	27
4.2	Utafiti na Malengo yake	27

4.2.1	Kubainisha Semi zilizoandikwa katika vyombo vya Safari vya Baharini.....	28
4.2.1.1	Semi zenye kuhusu Mila na Utamaduni wa Jamii	29
4.2.1.2	Semi zenye uhusiano wa Dini na Imani	30
4.2.1.3	Semi zinazohusu Bidii katika Kazi	31
4.2.1.4	Semi zinazohusu Elimu	32
4.2.1.5	Semi zinazohusu Subira na Uvumilivu	33
4.2.1.6	Semi zinazohusu Ushirikiano	34
4.2.1.7	Hitimisho.....	35
4.2.2	Mbinu za kisanaa zilizotumika katika Semi za Vyombo vya Safari.....	35
4.2.2.1	Matumizi ya Tashtiti	37
4.2.2.2	Matumizi ya Taswira au Ishara.....	39
4.2.2.3	Matumizi ya Kejeli.....	40
4.2.2.4	Matumizi ya Methali	42
4.2.2.5	Matumizi ya Misemo	45
4.2.2.6	Matumizi ya Simo au Misimu	48
4.2.2.7	Matumizi ya Sitiari.....	49
4.2.2.8	Matumizi ya Dhihaka	52
4.2.2.9	Matumizi ya Takriri	53
4.2.3	Dhamira zinazojitokeza katika Semi za vyombo vya Safari vya Baharini Kisiwani Pemba.....	54

4.2.3.1	Dhamira juu ya Utii na Heshima.....	54
4.2.3.2	Dhamira juu ya Eimu	56
4.2.3.3	Dhamira juu ya Dini na Imani	58
4.2.3.4	Dhamira ya Subira na Uvumilivu	59
4.2.3.5	Dhamira katika Utamaduni wa Jamii	61
4.2.3.6	Dhamira juu ya Ushirikiano.....	63
4.2.3.7	Dhamira juu ya Kuhimiza kazi kwa Bidii	65
4.2.3.8	Dhamira katika Malezi	68
4.2.3.9	Dhamira Katika Kuimarisha Maisha.....	69
4.3	Hitimisho.....	71
SURA YA TANO: MUHTASARI WA UTAFITI, HITIMISHO NA		
MAPENDEKEZO.....		72
5.1	Muhtasari wa Utafiti.....	72
5.2	Matokeo ya Utafiti kwa kila Dhumuni	73
5.3	Utoshelevu wa Nadharia.....	75
5.4	Mapendekezo ya Utafiti.....	75
5.5	Mapendekezo kwaTafiti Zijazo.....	76
MAREJELEO		78
VIAMBATANISHO		81

SURA YA KWANZA: UTANGULIZI

1.0 Usuli wa Tatizo la Utafiti

Kila jamii ina mfumo wake wa maisha yanayoendelea siku hadi siku yanayojengwa na mila, desturi, imani, itikadi, utamaduni na kadhalika. Jamii ya Wapemba inaishi kisiwani hivyo shughuri za baharini ni kuu katika kujipatia kipato ikiwemo shughuli ya uvuvi na usafirishaji wa abiria kutoka sehemu moja na kwenda sehemu nyingine. Katika eneo hilo kumeshamiri vyombo vingi vya baharini kama vile mitumbwi, ngalawa, mashuwa majahazi na kadhalika. Vyombo hivyo vimekuwa media muhimu ya jamii kwa kuandika semi mbalimbali zenye kutoa ujumbe kwa jamii husika. Kwani semi ni muhimu sana miongoni mwa vipengele vya fasihi ya jamii. Semi za jamii husika huakisi hali halisi ya maisha ya jamii hiyo. Wataalamu mbalimbali wamefanya utafiti kuhusu semi, kati ya wataalamu hao ni: .Balisidya (1979), TUMI (1990), Mbunda (1992), Mulokozi (1998), Senkoro (2011), Kiiza (2004). Katika tafiti zao wataalamu hawa wana maoni yanayofanana kwamba, “semi ni fungu la tungo la fasihi simulizi ambazo ni fupi zenye kutumia picha tamathali za semi na ishara. Watafiti hawa katika tafiti zao inaonesha kuwa wameshughulikia zaidi methali, vitendawili, nahau na misemo. Mtafiti wa utafiti huu amekusudia kuchunguza fani na dhamira katika semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.

1.1 Tamko la Tatizo la Utafiti

Wataalamu na wasomi waliowahi kuandika juu ya semi zilizoandikwa kwenye vyanzo mbalimbali ni wengi. Miongoni wao ni Benard (2002), Mbonde (2005),

Madumulla (2005), Mahenge (2009), Mturo (2011), Migodela (2011), Alhabib (2012), Uled (2012), Rajabu (2012), na Hassan (2013). Benard (keshatajwa) alifanya utafiti kuhusu ujitokezaji wa vipengele vya kimuundo, kidhamira na lugha katika misemo ya jamii ya Warombo kutoka Mkoa wa Kilimanjaro. Utafiti wake, pamoja na mambo mengine, ulibaini kwamba misemo ya jamii ya Warombo imejaa matumizi ya ishara, picha, taswira mafumbo na sitiari. Mbonde (keshatajwa) amefanya uchunguzi kuhusu methali za kiutandawazi. Katika uchunguzi wake, amebaini kuwa tofauti na methali, misemo ni tungo zitumiazo picha, ishara na tamathali.

Madumulla (keshatajwa) kwa upande wake amefanya uchunguzi wa methali na akaibuka na hoja zisemazo kwamba “Methali ni sentensi za ukweli zinazotokana na ujuzi, sharia na tabia za jamii ambazo kwa kawaida hushauri hatua za kuchukua au kupitisha maamuzi kuhusu jambo au kitendo fulani”.Mturo (keshatajwa) yeye Kwa upande wake alifanya kazi inayohusiana na vipera ya semi za Kiswahili na akagundua kwamba semi zimegawika katika makundi sita ambayo ni methali, nahau, vitendawili, misemo, misimu na mafumbo. Mahenge (2009) alifanya utafiti katika semi zitumikazo kwenye tiketi za daladala jijini Dar es Salaam. Alijikita katika kipengele cha fani na maudhui ambapo alikusanya tiketi 150 na kuzitafiti. Katika utafiti wake aligundua kwamba, baadhi ya semi zilikuwa ni methali na nyengine ni maneno ya kawaida tu.

Migodela (2011) alifanya utafiti katika kuchunguza ufasihi wa misemo au semi zinazoandikwa katika sehemu za umma akitolea mifano misemo iliyoandikwa katika kuta za vyooni. Matokeo ya utafiti wake yanaonesha kwamba, semi zinazoandikwa

katika kuta za vyoo zina utajiri mkumbwa wa matumizi ya lugha ya kitamathali kama vile tashbiha, sitiari, tafsida, taswira, ishara, picha na kadhalika. Alhabib (2012) alifanya uchunguzi unaohusiana na matumizi ya taswira katika nyimbo za taarabu, na matokeo ya utafiti wake huo alichokigundua ni kuwa kipengele cha misemo kinajidhihirisha katika nyimbo za taarabu. Naye Uled (2012) alichunguza muundo na vipengele vya lugha katika methali na vitendawili kwa jamii ya Wamakunduchi kwa kulinganisha semi hizo na zile za Kiswahili rasmi. Katika uchunguzi wake aligundua kuwa katika methali na vitendawili kuna vipengele mbalimbali vya lugha vinavyotumika katika ujenzi wake. Naye Rajabu (2012) alichunguza dhima ya misemo iliyoandikwa katika fulana, kwa kushughulikia kipengele cha dhamira na matumizi ya lugha katika jiji la Dar es salaam. Kwenye utafiti wake aligundua kuwa vazi la fulana limesheheni dhamira mbalimbali, alizitaja dhamira hizo ni; UKIMWI, Dini, umasikini, hali ngumu ya maisha, wivu na chuki, maisha, elimu na umuhimu wa kufanya kazi na pesa. Ametambulisha kwamba dhamira zimekubaliana na mambo yaliyopo katika jamii. Hatimaye Hassan (2013) alifanya utafiti kuhusu dhima ya methali katika jamii ya Wapemba. Katika uchunguzi wake amebaini kuwa methali zinatumika katika jamii ya wapemba kwa kuangalia dhima ya methali katika kudumisha dhamira na maadili katika jamii. Pamoja na kazi zote zinazohusu semi zilizofanywa na watafiti walioitangulia kazi hii, kwa kiasi anachoelewa mtafiti hakuna kazi yoyote inayochunguza semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya usafiri baharini na pia hakuna mtafiti aliyechunguza semi kwa kiwango cha kidhamira. Hili ni pengo lililo wazi linalopaswa kuzibwa. Kwa muktadha huu, mtafiti wa kazi hii alionelea ipo haja ya

kuchunguza fani na dhamira katikasemi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba ili kuziba pengo lililoachwa na watafitii waliomtangulia.

1.2 Malengo ya Utafiti

Utafiti huu una malengo kama ifuatavyo:

Lengo Kuu

Lengo kuu la utafiti huu ni kuchunguza fani na dhamira katika semi za vyombo vya safari vya bahari kisiwani Pemba

Malengo Mahsusi

- i. Kubainisha semi katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba
- ii. Kuonesha mbinu za kisanaa zinazotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.
- iii. Kueleza dhamira zinazojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.

1.3 Maswali ya Utafiti

Katika utafiti huu kulikuwa na maswali yafuatayo:

- i. Ni semi zipi zinazojitokeza katika vyombo vya safari vya baharini?
- ii. Ni mbinu zipi za kisanaa zinazotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini?.
- iii. Ni dhamira zipi zinazojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini?

1.4 Umuhimu wa Utafiti

Utafiti wowote ule huwa na umuhimu wake katika nyanja mbali mbali kwa upande wa utafiti huu tunategemea utakuwa na umuhimu mkubwa kama ifuatavyo.

1. **Kitaaluma:** Tunategemea utafiti huu utakuwa ni marejeleo kwa walimu ambao wanafundisha taaluma ya fasihi, kwa kuweza kupata semi mbali mbali za vyombo vya safari vya baharini.
2. **Kiutamaduni:** Utafiti huu utaeleza dhamira za semi hizo za vyombo vya safari vya baharini ambapo ni kufahamu utamaduni wa Wapemba. Somo la fasihi linahitaji marejeleo ya kutosha ili kuwafanya wanafunzi wafahamu taaluma hii.
3. **Umuhimu wa utafiti kisera:** Utafiti huu utawasaidia wapanga sera za elimu kwani utatumika katika maandalizi ya sera hizo za kielimu hasa kwa vile umegusia suala la kiutamaduni.

1.5 Mipaka ya Utafiti

Kila jambo linakuwa na mipaka yake ili kuweka ulinzi na ngome imara ya jambo hilo. Katika utafiti huu mtafiti alishughulikia fani na dhamira katika semi zinazojitokeza katika vyombo vya safari vya baharini tu na wala hakujishughulisha na semi za vyombo vya nchi kavu kama vile mabasi, daladala nakadhalika. Na mtafiti alielezea dhamira zitokanazo na semi hizo za vyombo vya safari vya baharini katika uwanja wa fasihi tu na hakuzungumzia nyanja nyengine zisizokuwa za kifasihi.

1.6 Vikwazo vya Utafiti

Katika utafiti huu mtafiti alikabiliwa na vikwazo mbalimbali kama inavyofuata;

1. **Majukumu ya kazi:** Mtafiti ni mwalimu ambaye yuko kazini na anawafundisha wanafunzi wa shule za sekondari na wakati huo huo anahitaji kufanya utafiti ili kuweza kukamisha masomo.
2. **Fedha:** Inaeleweka kuwa fedha ndio msingi wa kufanikisha mambo, kinyume chake yaani zikikosekana basi hukwamisha malengo ya jambo hilo. Katika kufanya utafiti huu ni lazima kuwa pesa zimehitajika kwa ajili ya kuweza kufanikisha zoezi hili la kupata data pamoja na pesa za kununulia vifaa vinavyohitajika katika utafiti huu.

1.7 Utatuzi wa Vikwazo

Mtafiti alitegemea vikwazo hivyo alivyovitaja hapo awali vilikwamuka kama ifuatavyo:

Kwa upande wa kazini kwenye majukumu ya kufundisha wanafunzi mtafiti alitegemea kupewa ruhusa ya kwenda kufanya utafiti, na yale masomo ambayo anafundisha huko shule kwa kipindi hicho walipewa walimu wengine hadi aliporudi kufanya utafiti. Aidha mtafiti pamoja na wanachuo wenzake wamejiandaa kwa kuunda jumuiya ya wanafunzi ambao kila mwanafunzi anachangia kila mwezi mfuko wa akiba, kwa yule ambaye alipungukiwa na fedha za malipo ya ada, fursa ya kukopeshwa ilikuwepo. Na vile vile mtafiti alitegemea mkopo kutoka serikalini, ingawa ilikuwa ni vigumu kwani wanafunzi wengi hawakufanikiwa na mkopo huo na badala yake ni kulazimika kujilipia wenyewe gharama zote zilizohitajika.

SURA YA PILI: MAPITIO YA KAZI TANGULIZI NA MWEGA WA NADHARIA

2.1 Utangulizi

Sura hii inaonesha mapitio ya maandishi mbalimbali ya wataalamu. Kupitia kazi tangulizi, ni kitendo cha kuchunguza kwa kina kazi ambazo zimeandikwa na zina uhusiano na mada inayofanyiwa utafiti. Mapitio ya kazi tangulizi ni mpangilio maalumu na ufafanuzi wa uchambuzi wa maandishi kuhusu habari inayohusiana na suala la utafiti Enon (1998:41). Mapitio yanaweza kuwa ni vitabu, makala, majarida mbalimbali na vyanzo vyengine vinavyotoa muongozo kwa mtafiti kuweza kugundua pengo ambalo linahitaji kuzibwa.

2.2 Mapitio ya Tafiti kuhusu Semi

Katika sehemu hii mtafiti alifafanua dhana ya semi kama zilivyotolewa na wataalamu mbalimbali.

2.2.1 Dhana ya Semi

Kwa kuwa utafiti huu unahusu semi, mtafiti amehisi ipo haja ya kufafanua dhana hii. Wataalamu walioongelea kuhusu semi ni pamoja na Finegan (1979), Balisidya (1979), Ngolena Honero (1982), Mbunda (1992:48), Mulokozi (1996:35), na Wamitila (2003:135) ambao wote kwa pamoja wanakubaliana kwamba, “Semi ni utanzu miongoni mwa fasihi simulizi”. Wataalamu wamezifasili kuwa ni kauli au tungo fupifupi zinazobeba misemo pamoja na mafumbo yanayopelekea kupatikana kwa mafunzo katika jamii”. Kupitia mgawanyo wa semi wataalamu hawa

wametofautiana katika kueleza aina za semi. Mulokozi (1996) amegawanya semi kuwa ni methali, mafumbo, vitendawili, misimu, lakabu pamoja na kauli tauria. Balisidya (keshatajwa) amezigawa semi katika makundi matatu nayo ni methali, misimu na vitendawili. Baadae aligawa semi kwenye vipera vidogovidogo ndani yake, mfano katika methali; kuna misemo na nahau, katika vitendawili kuna mafumbo na vitendawili. Ngole na Honero (1982) Wameeleza vigezo ambavyo vinatofautisha misemo na methali. Kigezo kimoja kinachotumika kutofautisha misemo ni uzito wa agizo au adili anayolipata binaadamu. Usemi ambao hautoi agizo au adili maalumu unaitwa misemo na ule ambao unatoa agizo au adili kwa binadamu unaitwa methali.

Kwa kawaida inaoneshea kuwa semi katika lugha ya Kiswahili zinatumia picha mbalimbali kama vile mimea, ndege, wanyamana viumbe vyenginevyo. Picha hizi huwekwa kwa lengo la kumuakilisha mwanaadamu. Semi ni kielelezo cha dhamira ya mswahili, inamvutia na kumpendeza mtu hadi anafahamu na kuelewa dhamira ya usemi huo ili kupata maana yake iliyotumika pamoja na ujumbe uliokusudiwa.

Mlacha (1985) ameielezea semi katika kipera cha methali kuwa kuitaja kuwa ni sentensi yenye sura kama methaliyenye muundo wa kipekee, ambao husaidia kutofautisha methali na sentensi nyingine. Methali ni fupi na zimekamata matendo mapana sana yanayoweza kufafanulika kwa maneno ya kawaida. Balisidya (ameshatajwa) amegawanya fasihi simulizi katika tanzu tatu nazo ni Nathari, Ushairi na semi, katika kipengele cha semi yeye ameona kuwa zimegawika katika vitendawili, mafumbo, methali, misemo, nahau na misimu. Katika utafiti wake yeye alijishughulisha na kuchunguza chimbuko la matambiko ya uchawi na dini.

Mulokozi (keshatajwa) ameanisha tanzu za semi kuwa ni methali, vitendawili, misimu, mafumbo na lakubu. Ameendelea kusema kuwa methali ni semi fupi fupi zenye kueleza kwa muhtasari fikra au mafunzo mazito yaliyotokana na uzoefu wa jamii. Mulokozi (keshatajwa) ameanisha tanzu hii kwa kutumia kigezo cha umbile na tabia ya kazi inayohusika. Katika kigezo hiki ameanisha matumizi ya lugha, mfano methali hutumia tamathali, sitiari na mafumbo. Ametolea mfano methali isemayo “*haraka haraka haina baraka*”. Katika utafiti wake ameeleza vitendawili ni usemi uliofumbwa ambao hutolewa kwa hadhira ili iufumbue. Pia anasema kuwa vitendawili ni sanaa inayotegemea uwezo wa mtu kutambua, kuhusisha na kulinganisha vitu vya aina mbali mbali vilivyomo katika maumbile

Misimu: Misimu ni semi za muda na mahali maalum ambazo huzuka na kutoweka kutegemea mazingira maalum, msimu ukipata mashiko ya kutosha katika jamii huweza kuingia katika kundi la methali za jamii hiyo.

Mafumbo: Mafumbo ni semi za maonyo au mawaidha ambazo maana zake za ndani zimefichika. Fumbo hubuniwa na msomaji kwa shabaha na hadhira maalum, hivyo ni tofauti na methali na vitendawili ambavyo ni semi za kimapokeo. Lakabu: lakabu ni majina ya kupanga ambayo baadhi ya watu hupewa au kujipatia kutokana na sifa zao za kimwili, kinasaba, kitabia au kimatendo. Majina haya huwa ni maneno au mafungu ya maneno yenye maana iliyofumbwa. Mfano: Sakarani inawakilisha Mlevi, Baba wa Taifa kwa Tanzania inawakilisha Mw.J.K Nyerere na Simba wa Yuda inawakilisha mfalme Haile Selassie.

TUKI (1990) wana maoni kwamba semi ni fungu la tungo za fasihi ambazo ni fupi fupi zenye kutumia picha, tamathali na ishara. Wanaendea kusema kuwa fungu la semi lina tanzu kama Misemo ambayo husemwa kuwa ni tungo zitumiazo picha, ishara na tamathali kueleza kitu au wazo kwa ufupi, ili litolewe maadili au maonyo fulani. Katika kazi yao misemo inaonesha kuwa humithilisha maisha na matukio au vitu kwa mfano:

Mtoto wa nyoka ni nyoka.

Kuhusu mafumbo wameeleza kuwa utanzu huu una vijitanzu vya vitendawili na mizungu. Vitendawili ni semi fupi fupi za fumbo zenye kutumia picha, tamathali na ishara kueleza wazo lililofichika ambalondilo jawabu la fumbo. Mizungu ni vitendawili vinavyotumiwa katika miviga kueleza dhana na mawazombali mbali kwa maongezi au katika nyimbo, mfano wa fumbo walioutoa ni Miti yote nitakwea, mtarawanda unanishinda. Misimu wameisema kuwa ni semi ndogondogo za kupita ambazo huzushwa katika mazingira fulani na baadae kutoweka. Anasema kuwa aghlabu semi hizi ni za kitamathali. Mfano, Tamtam mahonda ukinila utakonda.

TUMI (1990) wana maoni yasemayo kwamba, “ semi ni fungu la tungo za fasihi ambazo ni fupifupi zenye kutumia picha, tamathali na ishara. Wameendelea kusema kuwa semi ina tanzu kama Misemo waliyoifasili kuwa ni tungo zitumiazo picha ishara na tamathali kueleza kitu au wazo kwa ufupi Wametoa mfano wa usemi usemao kwamba, *mtoto wa nyoka ni nyoka*. Katika mafumbo kuna utanzu wa vitendawili na mizungu. Uchunguzi wao unawiana na ule wa TUKI (1990).

Mbonde (2005) amefanya uchunguzi kuhusu methali za kiutandawazi, amesema kuwa lugha ya Kiswahili ni tajiri sana kwa semi zake. Licha ya methali kuna misemo, misimuna nahau. Katika uchunguzi wake amesema kuwa tofauti na methali misemo ni tungo zitumiazo picha, ishara na tamathali kueleza kitu au wazo kwa kifupi ili litolewe maadili au maonyo au sifa fulani. Ameendelea kusema kuwa, vitendawili ni semi fupifupi za fumbo zenye kutumia picha tamathali na ishara kueleza wazo lililofichika ambalo ndilo jawabu la fumbo. Alitowa mfano wa wa fumbo lisemalo *“koti la mzee halikosi chawa”*.

Madumulla (2005) alieleza kuwa methali ni sentensi za ukweli zinazotokana na ujuzi, sharia na tabia za jamii ambazo kwa kawaida hushauri hatua za kuchukua au kupitisha maamuzi kuhusu jambo au kitendo fulani. Bukagile (2007) Anaeleza kuwa semi ni tungo za fasihi simulizi ambazo ni fupi fupi zenye kutumia picha, tamathali za semi na ishara. Utafiti wake hautofautiani na watafiti wengine waliochunguza semi. Mawazo yake kwenye utafiti huu yana mchango mkubwa katika kufanikisha kazi yetu hii.

Mturo (2011) naye anaeleza kuwa semi ni kipengele cha fasihi simulizi ingawaje kwa sasa imo ndani ya fasihi andishi, hii ni kutokana na maendeleo ya sayansi na teknolojia kwani inaweza kuhifadhiwa kwa maandishi. Kwa upande wa ugawaji wa semi yeye hakutofautiana sana na wataalamu wenzake akina Mulokozi (keshatajwa), ispokuwa yeye hakukigusia kipera cha lakabu. Maelezo ya Mturo yana mchango mkubwa katika utafiti huu. Naye Senkoro (2011) ameeleza kuwa semi kama misimu nahau na methali ni vipengele muhimu vya fani katika matumizi ya lugha. Jambo hii

linatokana na ukweli kuwa vipengele hivi hutia mvuto katika kazi ya fasihi, na ameeleza kuwa methali zinatumika katika kuijenga fani na maudhui ya fasihi, kwani hutumiwa kama kutolea maadili na hata hekima kwa jamii husika. Kwaujumla mawazo ya Senkoro mtafiti anayakubali kuwa semi ni kiungo muhimu cha kujengea kazi ya fasihi kwa kutumia kipengele cha lugha, na kwa maana hiyo mtafiti anasema kuwa mawzo haya yanatia mwanga katika utafiti wake huu, mawazo ya kuwa, semi hupelekea kupatikana kwa hekima pamoja na busara katika jamii ni sahihi kwani utafiti huu umekusudia kugusia suala hilo. Mauya (2006) anaeleza kuwa semi ni fungu la maneno ambalo hupangwa kwa pamoja kisanii na kuleta maana isiyo ya kawaida. Kwa upande wa ugawaji wa semi yeye amezigawa sehemu tatu, nazo ni methali, nahau na misemo. Mtafiti wa utafiti huu hakubaliani kabisa na mgao alioutumia Mauya, kwani hakutaja mafumbo, vitendawili nawala misimu bali anasema tu kuwa semi nyingi ni mafumbo yenye kubeba ujumbe mzito.

2.2.2 Kazi Tangulizi Kuhusu Semi

Awali mtafiti amesema kuwa semi zimefanyiwa utafiti na wataalamu wengi sana, miongoni mwao ni kama ifuatavyo;

Benard (keshatajwa) alifanya utafiti kuhusu ujitokezaji wa vipengele vya kimuundo, kidhamira na lugha katika misemo ya jamii ya Warombo kutoka Mkoa wa Kilimanjaro. Utafiti wake, pamoja na mambo mengine, ulibaini kwamba misemo ya jamii ya Warombo imejaa matumizi ya ishara, picha, taswira, mafumbo na sitiari. Mauya (2006) alifanya utafiti unaohusu maandishi katika vazi la kanga wanazovaa akina mama yeye alishughulikia migogoro pamoja na dukuduku ambazo akina mama

huwa wanazo na kufanyiana wao kwa wao. Migogoro hiyo na dukuduku hizo ni pamoja na masuala ya wivu, umbea wa wanaake, kufanyiana fitina. kuchukuliana waume n.k. Haya yalielezwa kupitia misemo iliyoandikwa kwenye kanga. Kwa mtazamo huu basi mtafiti anaweza kusema kuwa anapata mwanga wa kufikia katika utafiti wake huu, kwani hayo yote ni masuala ya kiutamaduni, pamoja na mila na desturi ya watu wa Pemba. Anathubutu kusema kuwa binaadamu huweza kutumia semi kwa kuweza kufikisha yale ambayo yamekusudiwa. Pamoja na hayo Mauya uchunguzi wake haukuweka bayana baadhi ya mambo kama vile matumizi ya lugha. Kwani utafiti huu umeegemea zaidi katika kueleza fani na dhamira ya semi za vyombo vya safari vya baharini Kisiwani Pemba.

Mahenge (2009) katika utafiti wake alichunguza semi katika tiketi zitumikazo kwenye daladala Mjini Dar es salaam, ambapo aligusia kipengele cha fani na maudhui, kwenye uchunguzi wake huo aligundua kuwa baadhi ya semi zilikuwa ni methali na nyengine zilikuwa ni maneno tu ya kawaida, kupitia fani alichunguza tamathali za semi, picha, takriri, tash-hisi, sitiari, tash-biha na wahusika. Mtafiti huyu aligundua kuwa misemo iliyomo katika tiketi za daladala inaakisi maisha ya kila siku ya jamii, kupitia matumizi ya lugha na mitindo ya maandishi. Kupitia maudhui alichunguza dhamira zinazojitokeza katika tiketi hizo. Alibaini semi zina umuhimu wa kufanya kazi, Kupiga vita ugonjwa wa UKIMWI, imani kwa Mungu, wajibu wa abiria, subira, ibada, ukarimu, mapenzi, ukweli, tabia njema na ushoga. Kwa ujumla utafiti wa Mahenge unausaidia utafiti huu wa semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba, ingawa yeye alizungumzia fani na maudhui na sisi

tumezungumzia maeneo ya fani na dhamira Ni ukweli kuwa yapo mambo ambayo yanafanana na hata kuwa na tofauti katika lugha na amegusia suala la maisha ispokuwa utafiti huu utaweka wazi mbinu za kisanaa na dhamira za semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba

Mturo (2011) alichunguza semi zilizoandikwa katika daladala na yeye alishughulikia kipengele cha matumizi ya lugha na dhamira, katika utafiti wake yeye aligundua kuwa semi zilizoandikwa katika daladala zimetumia matumizi ya lugha kadhaa, kama vile tamathali za semi, methali na misemo. Kwenye dhamira zinazojitokeza katika daladala, hivyo hivyo zaweza kupatikana katika nyanja au kazi nyengine za fasihi kama vile ushairi, riwaya na hata tamthiliya. Ametoa mifano ya dhamira hizo kama ifuatavyo maadili, umuhimu wa kufanya kazi, imani kwa Mungu, na umoja. Kazi yake ina manufaa makubwa sana katika utafiti wetu huu. Hii ni kutokana na kuwa umeweka wazi matumizi ya lugha kwenye semi za daladala, ambapo na utafiti huu, unashughulikia mbinu za kifani kikiwemo kipengele cha lugha katika semi za vyombo vya safari vya baharini. Hata hivyo Mturo hakuzungumzia vyombo vya safari vya baharini, kazungumzia semi za daladala tu. Hivyo utafiti huu umeweka bayana mbinu za kisanaa pamoja na dhamira zinazojitokeza katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.

Kwa upande wa Migodela (2011) alichunguza ufasihi wa misemo au semi zinazoandikwa katika sehemu za umma, alitoa mifano ya semi hizo zilizoandikwa katika kuta za vyooni. Matokeo ya utafiti wake huo inadhihirika kuwa semi zinazoandikwa kwenye kuta za vyoo zina matumizi ya lugha za kitamathali, mfano tashbiha, sitiari, ishara, taswira, tafsida, picha n.k. Kwa kuongezea aligundua kuwa

semi nyengine hazitumii lugha ya kuficha (tafsida) badala yake zinaeleza mambo wazi wazi bila ya kuficha kitu. Utafiti wa Migodela unachangia kwa kiasi kikubwa katika utafiti huu kwa kutoa mwanga juu ya matumizi ya lugha aliyoyatumia katika semi za chooni. Kwa muktadha huo, utafiti wetu huu unatumia mbinu hizo hizo kama vile sitiari, ishara n.k. katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Tofauti iliyopo katika utafiti wa Migodela na utafiti huu ni kuwa sisi tunachunguza kipengele cha fani na dhamira katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Ilhali yeye kazungumzia katika semi zilizoandikwa katika kuta za chooni.

Alhabib (2012) alifanya uchunguzi unaohusiana na matumizi ya taswira katika nyimbo za taarabu, na matokeo ya utafiti wake huo alichokigundua ni kuwa kipengele cha misemo kinajidhihirisha katika nyimbo za taarabu. Ni nadra kuisikia nyimbo ya taarabu isiyokuwa na misemo japo kidogo. Ndani ya semi hizo ndimo munamopatikana ufikilishaji wa dhamira mbalimbali kwa wasikilizaji wake. Utafiti huu wa Alhabib kama alivyoona mtafiti una mchango mkubwa sana katika kufanikisha utafiti wake, kwani umebainisha kuwa semi zinaweza kujitokeza katika nyanja nyengine na kupelekea kupatikana makusudio ya mtunzi wa kazi fulani ya fasihi. Tunahitimisha kwa kusema kuwa utafiti wetu huu umekuwa imara kwa kugusia nyanja ambazo Alhabib hakuzieleza katika utafiti wake, kwa mfano yeye hakuzungumzia semi za vyombo vya safari vya baharini, katika semi hizo ambapo zimewekwa bayana katika utafiti huu na zinakuwa zinaonesha hali halisi ya maisha ya Wapemba. Yeye aligusia matumizi ya taswira katika nyimbo za taarabu.

Naye Uled (2012) alichunguza muundo na vipengele vya lugha katika methali na vitendawili kwa jamii ya Wamakunduchi, kwa kulinganisha semi hizo na zile za Kiswahili rasmi. Katika uchunguzi wake aligundua kuwa katika methali na vitendawili kuna vipengele mbalimbali vya lugha vinavyotumika katika ujenzi wake. Uchunguzi wake una mchango mkubwa katika kufanikisha utafiti huu kwani utafiti huu nao unachunguza semi na umekusudia kuchunguza kipengele cha matumizi ya lugha katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.

Naye Rajabu (2012) alichunguza dhima ya misemo iliyoandikwa katika fulana, kwa kushughulikia kipengele cha dhamira na matumizi ya lugha katika jiji la Dar es salaam. Matokeo ya utafiti wake aligundua kuwa vazi la fulana limesheheni dhamira mbalimbali, alizitaja dhamira hizo kuwa ni; UKIMWI, dini, umasikini, hali ngumu ya maisha, wivu na chuki, maisha, elimu, umuhimu wa kufanya kazi na pesa. Ametambulisha kwamba dhamira zimekubaliana na mambo yaliyopo katika jamii. Katika kipengele cha lugha amegundua kuwa maandishi yaliyomo kwenye fulana yana matumizi ya lugha, vipengele alivyovitaja ni pamoja na tamathali za semi, majigambo, misemo na maneno ya mitaani. Utafiti wa Rajabu una mchango mkubwa katika utafiti huu kwenye kipengele cha matumizi ya lugha. Hata hivyo kuna baadhi ya tofauti zinazojitokeza ambazo ni: Kwanza, Rajabu kachunguza semi kwenye fulana zinazovaliwa jijini Dar es salaam na utafiti huu unachunguza semi kwenye vyombo vya usafiri vya baharini Kisiwani Pemba.

Hatimaye Hassan (2013) alifanya utafiti kuhusu dhima ya methali katika jamii ya Wapemba. Katika uchunguzi wake amebaini kuwa methali zinatumika katika jamii

ya wapemba kwa kuangalia dhima ili kudumisha dhamira na maadili katika jamii na matumizi ya methali katika jamii kwa ujumla katika miktadha mbalimbali. Miktadha iliyozingatiwa ni pamoja na muktadha wa Pwani, muktadha wa shuleni, muktadha wa sokoni, muktadha wa Dini, muktadha wa shughuli za kazi, muktadha wa shughuli za kisiasa nakadhalika. Uchunguzi wake una manufaa makubwa kwa utafiti huu kwani kachunguza dhima ya methali katika kudumisha dhamira na maadili katika jamii ya wapemba, ambapo mtafiti wa utafiti huu naye anachunguza dhamira zinazojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Hivyo basi, uchunguzi wa Hassan (keshatajwa) umetoa dira ya kufanikisha utafiti huukufikia malengo yake kwa kuziba pengo lililoachwa la kueleza dhamira zinazojitokeza katika semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya usafiri vya baharini kisiwani Pemba.

2.3 Pengo la Utafiti

Tafiti nyingi ambazo mtafiti amezipitia amegundua kwamba zimeugusa utafiti huu wa semi katika nyanja mbalimbali, kwa bahati mbaya mtafiti hakuona tafiti yoyote iliyofanywa juu ya dhamira zinazojitokeza katika semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini. Hivyo basi mtafiti alichukuwa nafasi hii kujaribu kuziba pengo lililoachwa na watangulizi wake. Kwa hivyo mtafiti wa kazi hii alichunguza kwa kina fani na dhamira iliyomo kwenye semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya usafiri vya baharini kisiwani Pemba.

2.4 Mkabala wa Nadharia

2.4.1 Utangulizi

Kazi yoyote ile ya fasihi ambayo inafanyiwa utafiti, kwa kawaida huwa inatumia nadharia ambayo inaakisi muktadha wa kazi hiyo.

2.4.2 Maana ya Nadharia

Kwa mujibu wa Senkoro (1980), Nadharia ni istilahi ya kijumla inayomaanisha miongozo inayomwelekeza msomaji wa kazi ya fasihi kuielewa kazi hiyo ya fasihi katika vipengele vyake vyote.

Mushengezi (2003), amesema kwamba, nadharia ni maarifa yaliyopangwa ili kuelezea dhamira fulani au wazo fulani. Nadharia huchukuliwa kuwani dira ya kumwongoza mtafiti au mchambuzi kulikabili na kulielezea vyema jambo fulani kwa mtazamo ambao mtafiti ameujengea imani kwamba unaweza kuleta manufaa zaidi kuliko mtazamo mwengine pindi ukitumika. Nadharia hutoa mwongozo katika utatuziwa jambo fulani ambalo halijaweza kuhakikishwa ukweli wake. Ni mawazo, maelezo au mwongozo uliopangwa ili kusaidia kutafuta au kuelezea jambo fulani, Kwa hivyo kutokana na mada hii ya kuchunguza fani na dhamira katika semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba, mtafiti alitumia nadharia za Fasihi Simulizi. Katika fasihi simulizi ziko nadharia nyingi lakini mtafiti katika kazi hii alizitumia baadhi tu kama zilivyoainishwa hapo chini.

- i. Nadharia ya Muitiko wa msomaji
- ii. Nadharia ya Simiotiki

2.4.2.1 Nadharia ya Mwitiko wa Msomaji

Nadharia hii ya kifasihi inamtazama msomaji wa kazi ya kifasihi pamoja na uzoefu wake katika kazi za aina hiyo. Nadharia hii haimwangelii mwandishi wa kazi ya kifasihi, haiangalii fani ya kazi ya fasihi na wala maudhui ya kazi hizo za kifasihi. Muasisi wanadharia hii ni Hans Roberts James, Wolfgang Iser Harld Invenurch mwishoni mwa miaka ya (1960-1970). Hawa ni Wajerumani ambao wanasema kuwa kazi yoyote ya kifasihi inapaswa kutazamwa kulingana na mila na desturi au hata utamaduni wa msomaji. Nadharia hii inampa uhuru msomaji wa kazi ya kifasihi kutafsiri vile ambavyo anaona kutokana na uzoefu wake na wala sio uzoefu wa mwandishi wa kazi fulani ya fasihi. Wafuasi wa nadharia hii wanaeleza kuwa kazi ya kifasihi inakuwa na ishara na taswira mbalimbali kutokana na matini, na wala sio lazima kuwa na maana moja bali zinakuwa na maana zaidi ya moja kutokana na mwitiko wa msomaji wa kazi hiyo.

Kwa maana hiyo kazi kubwa ya msomaji ni kuisoma kazi ya kifasihi kwa umakini zaidi na hatimaye kuifasiri kazi hiyo kupitia maono yake pamoja na uzoefu wake. Nadharia hii tunapoihusisha nakazi yetu ya uchunguzi yenye mada inayohusiana na kuchunguza dhamira zinazojitokeza katika vyombo vya safari vya baharini, inaoneka kuwa ni yenye manufaa makubwa. Nadharia hii inafaa kutumika katika kazi hii kwa sababu semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya usafiri vya baharini zinaakisi hali halisi ya maisha ya watu wa kisiwa cha Pemba. Kwa kutumia nadharia hii ya mwitiko wa msomaji kila mmoja yuko huru kutafsiri semi hizo kwa mujibu wa muono wake

mwenyewe hasa katika kipengele cha dhamira kinachoonekana katika lengo mahsusi nambari (iii).

2.4.2.2 Nadharia ya Simiotiki

Kwa mujibu wa Wamitila (2002) Simiotiki ni neno la kiyunani lenye maana ya ishara au uashiriaji wa jambo, Muasisi wa nadharia hii ni Fredinand Dessausure katika miaka ya 1970 anasema katika matumizi ya lugha, kuna vitu viwili kitaja na kitajwa, mara nyingi hakuna uhusiano wa moja kwa moja kati ya kitaja na kitajwa, hii ndio inayopelekea kitu kimoja kuweza kuitwa majina tofauti kutoka jamii tofauti. Nadharia hii ya Simiotiki inatufahamisha juu ya kufahamu matumizi ya lugha ya ishara, kuwa yanarejelea nini katika kazi ya fasihi. Nadharia hii inajishughulisha na ufumbuzi na ufumbuaji wa mafumbo katika kazi ya kifasihi. Nadharia hii ina misimbo mitano: Ambayo ni msimbo wa kimatukio, msimbo wa kihemetiki, msimbo wa kiurejelezi, msimbo wa kiseme na msimbo wa kiutamaduni. Katika utafiti huu, mtafiti alitumia msimbo wa kiurejelezi, msimbo huu hutumia maneno yenye kurejelea mambo mbali mbali yenye uhusiano fulani na maneno yenyewe. Nadharia hii ilimsaidia mtafiti kuchambua lugha za ishara zilizotumika katika semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.

SURA YA TATU: MBINUZAUTAFITI

3.1 Utangulizi

Sehemu hii inafafanua mpango mzima wa utafiti, jamii ya watafitiwa, zana na mbinu mbalimbali za kukusanyia na kuchambulia data.

Vipengele vilivyochambuliwa kwenye eneo hili ni pamoja na eneo la utafiti, mbinu zilizotumika kukusanyia data za utafiti huu, muundo wa utafiti, usampulishaji, zana zilizotumika katika utafiti. Utafiti huu ulikuwa wa uwandani na maktabani. Data zilizokusanywa kutoka uwandani zilipatikana kutoka kwa wanajamii ambao walizitoa kupitia katika maswali waliyoulizwa. Data za maktabani zilikusanywa kutoka maktaba kwa kusoma vitabu na kupitia maandiko mbali mbali. Mbinu ziliyotumika katika utafiti huu ni mbinu ya mahojiano na uchunguzi makini. Mtafiti alikwenda kwenye maeneo ya kufanyia utafiti ambapo ni sehemu za madiko na alifanikiwa kuwahoji watu ambao wanahusika na vyombo vya usafiri wa baharini na kueleza kwa kadri walivyokuwa na uwelewa wa mada hii.

3.2 Njia za Ukusanyaji wa Data

Kothari (2008) anasema kwamba mbinu za utafiti ni muhimu sana katika kufanya uchunguzi wa kitaaluma, kutokana na mbinu hizo ndipo utafiti unaweza kufanyika kisayansi. Walliman (2005) anaeleza kuwa ziko mbinu mbili ambazo mtafiti anaweza kuzitumia kwa kukusanyia data, nazo ni: Mbinu za kukusanya data Uwandani na Mbinu za kukusanya data maktabani. Katika utafiti huu mtafiti alitumia mbinu changamano yaani mbinu ya Uwandani na mbinu ya Maktabani.

3.2.1 Mbinu ya Uwandani

Mtafiti aliwahoji vijana, wazee na walimu wa somo la kiswahili moja kwa moja katika maeneo husika na walimpatia data zinazohusu semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya safari vya baharini. Kwa hivyo mtafiti wa utafiti huu alitumia njia mbalimbali katika kukusanya data, njia hizo ni kama ifuatavyo;

3.2.2 Mahojiano (Usaili)

Kombo (2006), Mahojiano ni majibizano ya ana kwa ana au uso kwa uso, kwa mawasiliano ya simu, barua pepe nakadhalika yanayofanywa na watu wawili au zaidi kwa lengo la kukusanya data. Mtafiti wa utafiti huu alitumia mahojiano ya ana kwa ana na watafitiwa wake pamoja na mawasiliano ya simu katika kukusanya data za semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya safari vya baharini. Sababu ilyomfanya mtafiti kutumia njia hii ni kuwa katika mahojiano mtafitiwa anakuwa yuko huru kwa kutoa data zenye usahihi, na ni njia inayompa fursa ya kuuliza maswali pale panapohitajika. Mtafiti aliandaa maswali ya kuwauliza watafitiwa yanayoonekana katika kiambatanisho Namba 2 Uk 96

3.2.3 Uchunguzi Makini

Uchunguzi ni mbinu ya kukusanya data inayohusiana na kurikodi tabia za watu, vitu na matukio katika mpangilio maalumu. Hii ni njia ambayo inafanyika kwa kukusanya data inahusika na kurikodi watu, matukio mbalimbali na hata vitu kwa mpangilio maalum. Walliman (2005)

Mtafiti alihudhuria katika sehemu za madiko ambapo watu wanakutana kwa uuzaji wa samaki, aliangalia na kuandika semi zilizoandikwa kwenye vyombo mbalimbali vya usafiri wa baharini ambavyo vilikuwa vinatumika katika madiko hayo kwa ajili ya kusafirisha watu kutoka sehemu moja na kwenda sehemu nyengine.

Mbinu hii ilimsaidia mtafiti kupata taarifa zilizo thabiti na za awali kutoka katika maeneo ya dikoni ambapo aliangalia vyombo mbalimbali vilivyoandikwa semi mbalimbali mtafiti aliamua kutumia mbinu hii ili kupata semi zinazoaminika kwani zinajidhihirisha waziwazi kwenye vyombo hivyo vya usafiri wa baharini kisiwani Pemba. Kama anavyosema Walliman (keshatajwa) kuwa data za awali ni data zinazoaminika kwasababu hupatikana au kurekodiwa moja kwa moja kutoka kwenye tukio.

3.3 Eneo la Utafiti

Utafiti huu ulifanyika katika maeneo ya Tumbe Wilaya ya Micheweni na Kojani. Wilaya ya Wete Mkoa wa Kaskazini Pemba. Tumeamua kufanya utafiti huu katika maeneo hayo kwa sababu ni maeneo ambayo yana makutano ya watu wengi kutoka sehemu tofauti za Pemba ambao hujishughulisha na harakati za uvuvi. Tumbe ni eneo zuri lililo pembezoni ya bahari na shughuli kuu ya kiuchumi inayofanywa na watu wa jamii hiyo ni uvuvi na kwa hivyo mtafiti wa kazi hii alitegemea kuwa malengo ya utafiti wake yatafikiwa kwa urahisi zaidi kwa vile vyombo vingi vya safari vya baharini vinapatikana katika maeneo hayo.

3.4 Muundo wa Utafiti

Utafiti huu Umechambuliwa kwa njia ya maelezo. Enon (1999:24) anaeleza kuwa njia ya maelezo ni njia ya uchambuzi wa data kwa njia ya ufafanuzi wa kawaida ambapo nambari hazitumiki. Hivyo katika utafiti huu data zilikusanywa na kuchambuliwa kwa njia ya maelezo pekee. Nambari zimetumika kwa kutoa ufafanuzi tu.

3.4.1 Usampulishaji

Best (1996) anasema kwamba, usampulishaji ni njia au utaratibu wa kuteua washiriki wachache kutoka katika kundi kubwa la jumla la watafitiwa wote. Mtafiti wa utafiti huu aliteua watu wachache miongoni mwa watu wengi wanaojishughulisha na shughuli za usafiri wa vyombo vya baharini kisiwani Pemba

3.4.2 Sampuli

Babbie (1999:205) ameifasili sampuli kuwa ni kundi dogo la watafitiwa ambalo wamechaguliwa katika kundi kubwa kwa lengo la kutoa data za kuwakilisha kundi zima. Sampuli iliyolengwa katika kutoa taarifa za utafiti huu ilijumuisha rika ya wazee kwa upande mmoja na Vijana kwa upande wa pili. Vijana ishirini (20), wanawake wane (4) na wanaume kumi na sita (16). Wazee waliohojiwa ni ishirini (20) wanaume kumi na wanane (18), wanawake wawili (2) na walimu wa somo la Kiswahili shule za Sekondari (10). Jumla yao ni 50. Mchanganuo huu umewasilishwa kwa muhtasari katika jedwali lifuatalo;

KUNDI	UMRI	WANAWAKE	WANAUME	JUMLA
Vijana	18-39	04	16	20
Wazee	60-80	02	18	20
WAlimu wa somo la Kiswahili	35-45	06	04	10

3.4.3 Mkabala wa Uchambuzi wa Data

Mbinu mbalimbali zilitumika katika utafiti huu ili kuweza kufanikisha kazi hii, mtafiti aliwahoji watafitiwa kwa kutumia njia ya mahojiano ya ana kwaana na njia ya uchunguzi makini ambazo katika mazingira tofauti kama vile sehemu za madiko ambapo vyombo vya usafiri wa baharini vinapatikana kwa urahisi zaidi, sehemu nyengine zinakuwa hazina vyombo hivyo. Mtafiti alichambua data baada ya kurudi kuhoji na kukusanya data kwa mbinu ya kimaielezo (Enon 1998) kwasababu kazi hii inatumia mkabala wa kimaielezo hautumii mahesabu. Katika kuchambua mbinu za kisanaa mtafiti alitumia Nadharia ya simiotiki na nadharia ya Muitiko wa Msomaji kuchambulia dhamira zinazojitokeza katika semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Katika kuchanganua data mtafiti mara tu baada ya kurudi au

kukamilika kazi ya ukusanyaji wa data hizo. kwa sababu sehemu hii nayo ni muhimu sana, utafiti ulitumia mbinu ya ufafanuzi, mbinu ambayo ni ya kutumia maelezo katika kuchanganua data. Data zilizokusanywa, mtafiti alijaribu kadri awezavyo na kuziweka pahali pamoja ili zilingane na yale malengo yake ya utafiti, vile vile kuangalia uhusiano wa data hizo alizozikusanya. Kila lengo moja la utafiti huu lilijenga wazo, wazo ambalo baadae kuwa ni mada ndogondogo za utafiti

zilizojumuishwapamoja. Mtafiti aliona kuwa, kwa vile sehemu kubwa imetawaliwa na maelezo ndio aliona mbinu hii ya maelezo inafaa zaidi kuliko mbinu ya kimahesabu ambapo katika utafiti huu haikuwa na nafasi yoyote ya kuweza kufanikisha kazi hii.

3.5 Vifaa vya Utafiti

Mtafiti alitumia vifaa mbalimbali katika kufanikisha kazi hii, vifaa hivyo ni pamoja na kalamu na karatasi kwa kunukuu data zilizotolewa na watafitiwa wake, kamera ilitumika kwa kupigia picha vyombo vya usafiri wa baharini kama vile; madau, mitumbwi, ngalawa nakadhalika, kompyuta ilihitajika kwa kuchapia kazi na simu ya mkononi ilitumika kwa mawasiliano baina ya mtafiti na msimamizi wake pamoja na watafitiwa wake.

3.6 Hitimisho

Sura hii imejadili na kuelezea kwa kina mbinu na njia mbalimbali katika kufanikisha kazi hii. Sura imejumuisha eneo la utafiti, muundo wa utafiti, uteuzi wa watafitiwa, usampulishaji, sampuli, mkabala wa uchambuzi wa data na vifaa vya utafiti. Sura inayofuata itazunngumzia uwasilishaji na uchambuzi wa data kwa kufuata malengo na maswali ya utafiti huu.

SURA YA NNE: UCHAMBUZI NA UWASILISHAJI WA DATA

4.1 Utangulizi

Katika sura hii mtafiti alichambua data mbalimbali, ambazo zimekusanywa moja kwa moja kutoka katika vianzio mbalimbali vya data kama vilivyoelezewa katika sura ya tatu iliyotangulia hapo juu. Uchambuzi na uwasilishaji wa data umefanywa ili kubainisha kuwa yale malengo ya utafiti huu yamefikwa kama ilivyotarajiwa na mtafiti.

Sura hii inatambulisha semi zinazotumiwa na watu wa Pemba hasa katika mazingira ya sehemu za pwani, semi hizo zimeandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.

4.2 Utafiti na Malengo yake

Katika utafiti huu kulikuwa na nadharia ya Simiotiki ambayo ilitumika kwa kuchambulia fani kipengele cha mbinu za kisanaa na nadharia ya Muitiko wa msomaji ambapo nadharia hii ndiyo iliyotumika katika kuchambua semi kipengele cha dhamira. Lengo kuu la utafiti huu lilikuwa ni kuchunguza fani na dhamira katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Na malengo mahsusi yalikuwa ni kama ifuatavyo;

- i. Kubainisha semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.
- ii. Kuonesha mbinu za kisanaa zinazotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini Kisiwani Pemba.

- iii. Kueleza dhamira zinazojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwai Pemba.

4.2.1 Kubainisha Semi zilizoandikwa katika Vyombo vya Safari vya Baharini

Suala hili lilijibiwa na jumla ya watafitiwa 20 sawa na asilimia 100 Watafitiwa 02 wanawake sawa na asilimia 10 walijibu kwamba wanazifahamu semi za vyombo vya safari vya baharini. Aidha wazee 08 ambao ni jumla ya asilimia 40 walijibu ndio wanazifahamu semi za vyombo vya safari vya baharini, na jumla ya vijana 10 sawa na asilimia 50 walijibu kwamba wanazielewa semi za vyombo vya safari vya baharini, Kwa jumla kuhusu suala hili hakuna mtafitiwa aliyejibu hapana. Kwa mantiki hiyo inaonesha kwamba watu wengi wanazijuwa semi za vyombo vya safari vya baharini.

Mtafiti baada ya kuchambua data zinazohusiana na semi zilizoandikwa na watafitiwa, alichagua semi 100 kati ya semi 154 zilizotajwa na wazee na vijana. Semi hizo zinaonekana katika kiambatanisho Na. 1 Uk 86

Suala hili la kwanza pia lilijibiwa na walimu katika kufanikisha utafiti huu. Jumla ya walimu wote walikuwa 10. Data zinaonesha kuwa walimu 10 sawa na asilimia 100 ya walimu wote. Walimu hao waliweza kutaja semi zinazotumika katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Katika sehemu hii mtafiti amezigawa semi hizo katika makundi mbalimbali, kwa kutumia mkabala wa kidhamira. Zipo semi ambazo zinahusu mila na utamaduni wa jamii, dini na imani, bidii katika kazi, elimu, na subira pamoja na uvumilivu.

4.2.1.1 Semi zenye kuhusu Mila na Utamaduni wa Jamii

1. Aga mkeo
2. Chako kipi?
3. Cheka nao
4. Huruma si malezi
5. Kiwembe
6. Lina mwenyewe
7. Mambo siri
8. Masikini naye mtu
9. Mzee wa dago
10. Mwema nani
11. Ndege mjanja
12. Nia zao zajulikana
13. Ni yale yale.
14. Hisani
15. Sebu shari
16. Sina maneno
17. Sina budi
18. Sitaki maneno
19. Sina ubaya na wewe
20. Si wewe ni mwengine
21. Shauri kwa bibi
22. Semen

23. Shika lako
24. Tatizo kauli
25. Usinikate kauli nasema ukweli
26. Ulezi kazi
27. Kijuwe chako
28. Wastara hasumbuki
29. Mtu fimboye
- 30. Kijuwe chako**

4.2.1.2 Semi zenye Uhusiano wa Dini na Imani

1. Al ihsani
2. Amini Mungu
3. Apendalo Mola
4. Dunia mapito
5. Duwa zao
6. Fainali uzeeni
7. Fuata ufe
8. Kabuli
9. Mola tupe
10. Nia njema hairogwi

11. Safi nia

12. Safari njema

13. Safari sio kifo

14. Itikadi

15. Tawakal ala Ilah

16. Unawashukuru watu unamkufuru Mungu

17. Shukuruni

18. Zina Mola riziki

4.2.1.3 Semi Zinazohusu Bidii katika Kazi

1. Amuwa moja

2. Chakarika

3. Jambo nia

4. Kichakaa si shangi

5. Lawama haijengi

6. Kazi ipo

7. Kijio kazi

8. Kijio pwani

9. Mtarazaki hachoki
10. Mtu ni chake
11. Mzushi si mjenzi
12. Ngangari kinoma
13. Kila ndege arukia mbawaze
14. Mwanzo mgumu
15. Si mchezo
16. Songa mbele
17. Tujigombowe
18. Mbuzi wa shughuli
19. Wanaume kazi

4.2.1.4 Semi Zinazohusu Elimu

1. Kikulacho kinguoni mwako
2. Tusijisahau tukajidharau
3. Weza rohoyo
4. Huikaushi bahari usijitie fahari
5. Hala hala ujiti na macho

6. Ukupigao ndio ukufunzao
7. Mwenda pole hajikwai
8. Shemegi si mkeo
9. Nitasema bado sijasema
10. Mpapai si nguzo
11. Ukiujuwa huu huu huwiji
12. Usiwakere
13. Hala hala macho yenu
14. Ndege mjanja hunasa tundu bovu
15. Kama ni wewe waweza
16. Hasidi hana kwao
17. Twaumizana

4.2.1.5 Semi Zinazohusu Subira na Uvumilivu

1. Bora hatima
2. Wema hauwozi
3. Kaza roho umeze fupa
4. Waache waseme

5. Subira
6. Waume tumo
7. Jitimai
8. Yataka moyo
9. Mwenda pole hajikwai
10. Nidhiki sio fahari
11. Kutangulia si kufika
12. Mtarazaki hachoki
13. Mwenda kimya
14. Tahfifu

4.2.1.6 Semi Zinazohusu Ushirikiano

1. Umoja ni nguvu
2. Wingi wa mchanga ni mchanga wa funguni
3. Tuwa tugawe
4. Wengi wape
5. Nguvu ya maji ni mawe
6. Mkongwe hagewa

7. Huikaushi bahari usijitie fshari

8. Wema si mdomo

4.2.1.7 Hitimisho

Sura hii imeonesha aina za semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya safari vya baharini. Semi hizo zimebainishwa kwa kuzingatia kipengele cha maudhui. Mtafiti ameanesha semi zinazohusiana na mila na utamaduni wa jamii, dini na imani, bidii katika kazi, Elimu, Subira na uvumilivu, pamoja na ushirikiano katika jamii. Katika mgawanyo huu semi zimetajwa tu kulingana na aina yake bila ya kuchambuliwa ili kufanikisha lengo la kwanza la mtafiti, kama lilivyobainishwa, ambalo ni kuziainisha tu.

4.2.2 Mbinu za Kisanaa Zilizotumika Katika Semi za Vyombo vya Safari Vya Baharini

Kwa mujibu wa TUKI (1990) Sanaa ni ufundi wa kuwasilisha hisia na mawazo ya binaadamu kwa maandishi, michoro, maigizo, nyimbo au uchongaji. Mulokozi na Kahigi (1979) wamesema kwamba, tamathali za usemi ni vifananisho au viwakilishi vya dhana fulani kwa dhana nyingine tofauti au zinazofanana. Kwa maana hiyo tunaweza kusema kuwa tamathali za usemi ni usemi wenye kupanua au kubadilisha maana za dhahiri au za kawaida za maneno ili kuleta maana maalum iliyokusudiwa na mtunzi. Wakati mwingine hutumiwa kama njia ya kupamba kazi ya fasihi na kuongeza utamu wa lugha. Mtafiti alibaini kuwa semi za vyombo vya safari vya

baharini zimeandikwa kwa kutumia mbinu mbalimbali za kisanaa, miongoni mwa mbinu hizo za kisanaa zilizotumika ni kama itakavyoainishwa.

Jadweli la Mbinu za Kisanaa zilizotajwa na Walimu

WATAFITIWA	WANAUME	WANAWAKE	JUMLA
WALIMU WA SOMO LA KISWAHILI	06	04	10

Mtafiti alikusanya na kuchambua data zinazohusu semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini. Data zinaonesha kwamba jumla ya walimu wanaume ni 06 sawa na asilimia 60 ya walimu wote, na jumla ya walimu wanawake ni 04 sawa na asilimia 40 ya walimu waliotakiwa kujibu swali hilo. Watafitiwa hao waliweza kutaja mbinu mbalimbali zinazotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini. Baadhi ya mbinu za kisanaa walizozitaja ni sitiari, takriri, kejeli, methali, misemo, simo, na kadhalika. Jumla ya semi 40 zilikusanywa na mtafiti kutoka kwa walimu. Hata hivyo baada ya kuchambua data, mtafiti alichagua semi 30 ambazo zilitumika katika kujibu swali hili. Semi hizo zimebainishwa katika kiambatanisho cha Na 1 Uk 86 Mtafiti alizichambua data alizozikusanya ili kuona ni namna gani mbinu hizo zinajidhihirisha katika semi za vyombo vya safari vya baharini, hivyo data zilionesha kuwa mbinu hizo zimetumika kwa kiasi kikubwa kama uchambuzi unavyoonesha hapa chini.

Jumla ya semi 40 zilikusanywa na mtafiti kutoka kwa walimu. Hata hivyo baada ya kuchambua data, mtafiti alichagua semi 30 ambazo zilitumika katika kujibu swali hili.

Semi hizo zimebainishwa katika kiambatanisho cha Na 1 Uk 82

4.2.2.1 Matumizi ya Tashtiti

Mtafiti wa utafiti huu amekusanya na kuchambua semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini, na amegunduwa kuwa baadhi ya semi hizo kumetumika mbinu ya tashtiti. Tashtiti ni mbinu ya kisanaa ambayo msanii huuliza maswali ambalo jibu lake analifahamu. Katika utafiti huu mtafiti aligundua kuwa baadhi ya semi za vyombo vya safari vya baharini zimetumia mbinu hiyo, mbinu ambayo inaonekana kuwa mtu aliyefanywa jambo fulani na jambo hilo yeye binafsi hakuridhika nalo huwa anafanya shitihzai kwa kuuliza maswali ingawa majibu ya maswali hayo kwa kawaida huwa anayafahamu na hahitaji kujibiwa na mtu mwingine kando, hii ni kwa mujibu wa watu waliohojiwa na walitoa mifano mbambali kama ifuatayo:

‘Chako kipi?’

Usemi huo hapo juu, umeelezwa na wanajamii waliohojiwa kuwa maana yake ni kwamba, “ipo haja ya mtu kuangalia chake kwanza kabla ya kudharau cha mwenzake. Kimsingi semi hiyo inatumika katika jamii kuwa asa watu wenye tabia ya kudharau juhudi au rasilimali za wengine ilhali wao wakiwa katika hali duni zaidi ya kile wanachokidharau”. Uchambuzi huu uliofanywa hapa unaakisi mawazo ya watu kutokana na uwezo wao wa kufumbua mafumbo kama inavyoelekeza nadhari ya simiotiki ambayo kazi yake ya msingi ni kufumbua mafumbo na fumbizi zilizojitokeza ndani ya semi mbalimbali.

Tashtiti nyengine aliyoigundua mtafiti ni ile isemayo; **“Chakuhusu?”** hii inaonesha kuwa mwandishi anaelewa fika kuwa, chombo alichonacho ni chake yeye mwenyewe na hakushirikiana na mtu mwengine lakini katokea mtu mwengine na kuanza kuleta dharau na kebehi, hali ya kuwa yeye mwenyewe hamiliki chombo kama hicho mfano dau, mashuwaa hata ngalawa. Ujumbe unaopatikana katika semi hii ni kuwa binaadamu haifai kudharau vitu vya wengine, hata kama vitu hivyo vinakasoro za aina fulani, kwani mtu anapoleta dharau matokeo yake ni kupata swali au jibu lisilomridhi kama hii ya tashtiti, isemayo chako kipi? Kwa maana ya kuwa hata chenye hadhi kama hii hanacho, dharau za nini? Tafsiri hii ni ya mtafiti mwenyewe na amesukumwa na nadharia ya mwitiko wa msomaji kutoa tafsiri hii.

“Mwema nani?” Mtafiti amebaini kuwa katika semi hii, tashtiti pia imetumika. Mwandishi ameuliza swali hili Kutokana na mkasa uliotokea baina yake na wanajamii. Iliwahi kujitokeza kutofahamiana kati yake na watu wa jamii iliyomzunguka kutokana na kosa alilolifanya. Kutokana na kosa lake hilo watu wote walimuhisi kuwa yeye ni mtu mbaya sana kupita kiasi na kila mmoja katika jamii ile alikuwa anamsema kwa ubaya kutokana na kadhia hiyo. Hakuna hata mtu mmoja ambaye amethubutu kumpa maliwaza na kumtaka awe na subira juu ya mtihani huo. Ujumbe unaopatikana katika semi hii ni kuwa kila mmoja ana mapungufu yake hakuna mkamilifu iwapo mmoja amefanya kosa asionekane kuwa ni mbaya nahana maana katika jamii badala yake apewe maneno yatakayomjenga kiimani na kuweza kutubia kosa lake.

Tashtiti nyengine iliyotumika ni **“Kama ni weye waweza?”** Vilevile mtafiti ameona kuwa semi hii imeandikwa kwa kutumia mbinu ya tashtiti kwa kuangalia mwandishi

alivyouliza swali, kwa mujibu wa watu waliohojiwa mmoja ameeleza kuwa baadhi ya watu wanapenda kuwafanyia wenzao ubaya na hali ya kuwa wao wenyewe hawapendi kufanyiwa ubaya wa aina yoyote. Hii inaonesha kuwa muulizaji amekerwa na jambo ambalo kafanyiwa na anahitaji jibu kutoka kwa mfanyaji wa jambo hilo kupitia mbinu hii ya tashtiti ingawa ana uhakika kuwa hawezi kukubali.

4.2.2.2 Matumizi ya Taswira au Ishara

Mulokozi, (1996; 104) anasema kwamba, “taswira ni mbinu ya kuumba picha ya jambo katika utungo, na katika mawazoya msomaji au msikilizaji wa utungo huo, kwa kutumia maneno. Picha ya maneno ikichorwa vizuri mtu huweza kuhisi, kuona na hata kunusa kile kinachozungumzwa”. Picha halisi ni maelezo ya vitu vinavyoonekana kama vile watu, wanyama, miti, mawe na wadudu. Picha za hisi ni maelezo yanayompa msomaji au msikilizaji mguso wa kimwili kutokana na mitajo ya vitu au matukio fulani. Picha za mawazo ni zile ambazo zinafikirika tu na kujengeka katika mawazo ya msomaji au msikilizaji kutokana na maandishi au masimulizi ya fasihi. Picha hizi ni kama vile peponi na jahannamu. Katika utafiti huu mtafiti aligundua semi zinazotoa ishara mbalimbali nazo ni kama ifuatavyo;

“Kiwembe”; Semi hii mwandishi ameitumia mbinu hii ya kisanii kuashiria kuwa katika jamii kuna watu wanatabia za kiwembe yaani kukata kwa kutumia pande zote mbili, kwa mfano mtu anaweza kujifanya mwema kwa mtu fulani na wakati huo huo yeye anafanya hujma kwa mtu huyo, akienda kwa huyu anasema hivi na akienda kwa mwengine anamzungumza vyengine. Tafsiri hii ni kwa mujibua wa mtafiti ambaye amefumbua fumbo hili kupitia nadharia ya simiotiki.

Semi ya pili inayotoa ishara ni *Ndege mjanja*; Mwandishi ameonesha ishara ya watu wenye tabia ya ujanja kuwa wanajifanya wanaakili nyingi kuwashinda wengine, lakini inawezekana kuwa iko siku ujanja wake utamwishia na atakamatwa kwa urahisi, haya yalielezwa na mmoja kati ya watu waliohojiwa katika utafiti huu. Haya yanatokana na uwezo wake mwenyewe wa kufumbua mafumbo kama inavyoingwa mkono na nadharia ya simiotiki.

Mfano mwengine wa semi inayotumia mbinu hii ya ishara ni; *Papa wa bahari*; Mwandishi ametumia papa wa bahari kuashiria watu ambao wamepewa nafasi ya uongozi kuwatawala wenzao na katika utawala wao wakawa wanautumia uongozi huo vibaya kwa kuwanyanyasa watu, kuwaonea, kuwadhulumu, kuwapiga, kuwabaguwa, kuwanyonya nk. Ujumbe tunaoupata katika semi hii ni kuonesha kuwa wapo baadhi ya viongozi wanayatumia vibaya madaraka yao waliyopewa na wananchi wao. Haya yalielezwa na baadhi ya watu waliohojiwa na mtafiti katika utafiti huu na kuthibitisha kuwa papa baharini anawatambia samaki wenzake wote bila ya woga wowote. Tafsiri hii ni kwa mujibu wa watafitiwa na uwezo wao wa ufahamu kutokana na uoni wao. Hili linaungwa mkono na nadharia ya mwaamuzi wa msomaji.

4.2.2.3 Matumizi ya Kejeli

Kwa mujibu wa Mulokozi na Kahigi (1979), Kejeli ni usemi ambao maana yake ya ndani ni kinyume chake na inabeuwa maana yake halisi, vilevile ni usemi wa kebehi ambamo kisemwacho sicho kikusudiwacho na msemaji. Mtafiti aligundua kuwa katika semi za vyombo vya safari vya baharini imetumika mbinu ya kejeli ambapo

baadhi ya semi hizo zina mafumbo ambayo yanatumika kuwasema watu fulani kwa lengo la ubaya wa matendo yao katika jamii wanayoishi kwa mfano;

Cheka nao; Mtafiti ameiona semi hii kuwa imetumia mbinu ya kejeli kwa kufahamisha kuwa katika jamii ya watu wa Pemba, wako watu ni wabaya katika matendo yao wanawahujumu wenzao na kuwafanyia uharibifu wa kila hali, lakini mwandishi anaitaka jamii ifahamu hali hiyo na kuelewa kuwa watu wabaya wapo katika jamii ila mtu asijisahau katika maisha yake na jamii anayoishi. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti wa utafiti huu. Hii ni tafsiri yao kupitia nadharia ya mwitiko wa msomaji na kwa kuwa wamefumbua fumbo liliopo nadharia ya simiotiki pia inaweza kutajwa hapa.

Zako mpe bibi; Semi hii imetumia mbinu ya kejeli kuwalima watu wenye tabia ya kuona choyo kwa maendeleo ya wenzao na badala yake wanajaribu kutumia maneno ambayo si mazuri na kujaribu kusifu jambo hilo hali ya kuwa yeye hana uwezo wa kubuni mbinu au njia za kufanikisha. Kwamfano ununuzi wa chombo cha kuvulia, baadhi ya watu uwezo wa kumiliki wanao. Hata hivyo, pesa zote wapatazo zinaishia kwa mwanamke. Mwanamke huyo ndiye mpangaji wa kila jambo. Ujumbe unaopatikana katika semi hii ni kuwa si vibaya wanawake kukamata pesa za waume zao lakini iangaliwe kwanza tabia ya huyo mwanamkeni mtu anayependa maendeleo ya mumewe au ni mtu anayependa kutumia fedha kwa maslahi yake tu? Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti wa utafiti huu. Huu ni uwezo wao wa kufumbua mafumbo kupitia nadharia ya simiotiki.

4.2.2.4 Matumizi ya Methali

Mulokozi (1996), ana maoni kwamba, “methali ni usemi mfupi wa mapokeo unaodokeza kwa muhtasari fikra au mafunzo mazito yaliyotokana na tajriba (uzoefu wa maisha) ya jamii inayohusika”. Naye Senkoro (1984), anaeleza kuwa methali ni sehemu ya lugha ambayo inaweza kufananishwa na kiungo cha lugha na kitoweo cha lugha, pia methali hutumiwa kwa kuyatafakari na kuyapima maisha, kufunzia jumuiya na kutawalia jamii na mazingira ya binadamu. Ameendelea kusema methali hufunua dhamira ya jamii na hekima ya wale wanaoitumia katika mazungumzo yao. Methali zinayo matumizi mengi yanayo tajirisha fani na maudhui ya kazi ya fasihi.

Semi za vyombo vya safari vya baharini zimetumia mbinu mbalimbali za kisanii kati ya mbinu hizo ni methali, ziko baadhi ya semi ambazo zimetumia mbinu hii, kwani kama ilivyoielezwa na Mulokozi (keshatajwa) methali hutoa funzo (hekima) ambalo watu hupata kutokana na uzoefu wao wa maisha, methali huweza kutoa mafunzo au maonyo kwa mafanikio zaidi kuliko maelezo ya kawaida.

Semi za vyombo vya safari vya baharini kama ilivyo fasihi simulizi hutumia mbinu za kisanaa, mbinu ambazo hutumika katika kupamba kazi hiyo kwa kuvutia nyanja ya lugha na kuifanya kazi inogee ili kuweza kufikisha lengo la msanii wa kazi hiyo. Kwa mujibu wa utafiti huu, watafitiwa waliweza kueleza semi ambazo zimeundwa kwa njia ya methali, semi hizo zinatumika katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Methali hizo ni kama ifuatavyo;. Kwamfano; ***Kila ndege arukia mbawaze***; Mwandishi ameipamba lugha yake kwa kule kuonesha kuwa miongoni mwa mambo ambayo katika jamii yanafanyika, lakini kila mmoja hufanya jambo

kwa uwezo alionao. Kila mtu anaishi kwa mujibu wa nafasi yake ambayo amepangiwa kiuwezo, mapato, nafasi katika jamii nk. Jitihada inahitajika katika kufikia haya lakini mtu asilazimishe kwa jambo ambalo haliko katika laiki yake. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti wa utafiti huu. Mwandishi ameitumia mbinu hii kwa kuifahamisha jamii kuwa watu wasiwe na tamaa na choyo kwa kujilinganisha na watu wengine katika kipato. Mtu aridhike na uwezo wake, asishindane na wenye nguvu, kwani huenda watamuadhirisha.

Mfano mwengine ni katika semi ya “*Mtarazaki hachoki*”. Katika semi hii mwandishi ameipamba lugha yake ya kifasihi na kuonesha kuwa mtu anayehitajia jambo huwa hakati tamaa, kwani mtu mwenye kujitahidi kamwita mtarazaki, kilugha mtarazaki ni mtu mwenye kujitahidi na mwenye bidii katika kutafuta jambo fulani au mwenye kufanya kazi fulani kwa bidii kwa kuwa na malengo ambayo amejipangia. Mtu wa aina hii hachoki kwa sababu ni mtu asiye kata tamaa katika maisha, hujipinda na kuongeza bidii katika kazi. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa katika utafiti huu. Hii ni maana iliyojificha katika methali na wameiibuwa kupitia nadharia ya simiotiki.

Methali nyengine mwengine ni ile isemayo *Kikulacho kinguoni mwako*. Mtafiti aligundua kuwa katika kuunda semi hii kulitumika mbinu ya kisanaa ambayo ni mbinu ya kutumia methali kwa kuweza kutumia maneno machache yenye ujumbe mzito. Lugha iliyotumika katika methali hii ni ya mkato na lilyoficha mambo mengi ambapo mtu wa kawaida katu hawezi kufahamu kwa urahisi kitu Kilichokusudiwa. Hii ilielezwa na mmoja kati ya watu waliohojiwa. Hapa kwa uwazi panahitaji kufafanuliwa kwa kutumia nadharia ya simiotiki. Muhojiwa alisema kuwa, siku zote

mtu wa mbali huwa hana nafasi ya kumfanyia mtu mwengine ubaya wa kumdhuru au kumuonea choyo. Mtu wa karibu kidamu, kijamaa, kinasaba, kiurafiki, kiudugu, kiujirani, n.k mara nyingi ndie afanyae choyo, husda, ufisadi na wivu. Ndiye aonaye choyo dhidi ya jamaa yake wa karibu. Wale walio na jamaa zao ambao ni wakorofi, wachawi, mahasidi, wachoyo wanatakiwa wawe na tahadhari nao na wajuwe jinsi ya kuishi nao.

Vilevile semi ya *“Mwenda pole hajikwai”* Katika semi hii mwandishi ametumia mbinu ya methali kufanya ujumbe wake ufike kwa jamii kwa urahisi zaidi. Mwandishi amemfananisha mtu ambaye anafanya kazi zake kwa uangalifu bila ya kufanya papara kuwa ni bora kwa kuleta mafanikio ya uhakika kuliko yule mtu ambaye anaripua ripua kazi zake bila ya uangalifu. Kila kitu kina utaratibu wake wa kufuata katika kukifanikisha kwani pole pole ndio mwendo. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti katika utafiti huu. Kwa mfano mmoja wa waliohojiwa, katika maelezo ya semi hii alisema;

“Aghlabu mtu anayefanya mambo yake kidogo kidogo huwa hapati shida kubwa kwani mambo yake yanakwenda kwa uangalifu lakini, upole hapa unachukuwa nafasi ya umakini na siyo kutenda kila jambo kidogokidogo na pia tuangalie jambo lenyewe uangalie wakati wa utendaji”.Semi hii ya *“mwenda pole hajikwai”*, mtafiti ameona kuwa kupitia nadharia ya mwitikio wa msomaji, semi hii inaiagiza jamii kuwa ni vizuri ichelewe lakini ifike salama kulikoni haraka ambayo haina mafanikio. Kwa mfano, wasafiri ni vizuri wachelewe safari yao lakini wafike salama kulikoni haraka ambayo yaweza kusababisha maafa. Tukiangalia kwa undani zaidi, tutaona kuwa ujumbe uliomo ndani ya usemi huu hauna maana kuwa kila jambo litendeke

kidogokidogo kupita kiasi lakini jambo la msingi jamii iwe na uangalifu katika utendaji washughuli zake za maisha ya kila siku. Vilevile jamii inapaswa iangalie mazingira na wakati wa utendaji. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa.

Mfano mwengine uliotumika katika mbinu hii ya methali ni Semi ya *Ukiona vyaelea vimeundwa*; Katika semi hii; mwandishi ametumia mbinu ya methali kwa kuunda semi ili kutoa msisitizo na kuweka wazi umuhimu wa kufanya jambo kwa uangalifu na ujuzi wa kitaaluma na sio kwa kubahatisha au kuripuaripua. Semi hii inatoa ujumbe kwa jamii kuwa iwe na tabia ya kufanya mambo kwa uangalifu zaidi na inasisitizwa kuwa mtu aondokane na choyo cha kupelekea uhusda kwa wale waliomiliki, mfano wenye vyombo vya usafiri wa baharini kama vile ngarawa, jahazi, mashuwa, madau na kadhalika.

Haya yalielezwa na watu waliohojiwa katika utafiti huu. Kwa mfano mmoja alisema;

“Mtu akiona vitu vya watu asivimezee mate ajuwe kuwa mwenye kumiliki kitu hicho amefanya kazi kubwa kukitengeneza au kukigharamia kwa gharama kubwa”.

4.2.2.5 Matumizi ya Misemo

Senkoro (1984), anasema kwamba, matumizi ya misemo katika kazi ya fasihi hushabihiana sana na yale ya methali. Misemo hutambulisha mazingira maalumu na kuijulisha hadhira wakati unaohusika katika kazi ya fasihi inayoshughulikiwa. Kwa sababu misemo huzuka na kufa, misemo hutumika kwa njia ya kupamba kazi ya fasihi. Vilevile hutumiwa na wasanii na kutajirisha maelezo yao. Katika utafiti huu mtafiti amegundua kuwa katika semi za vyombo vya baharini kumetumika mbinu ya

kisanaa ya misemo ambayo inatumika kisiwani Pemba. Misemo hiyo ni kama inavyofuata:-

Msemo wa ***Raha nidhamu***; Jambo lolote lile lililo zuri ni lazima liwe lina maandalizi ya kutosha, maandalizi ambayo yatapelekea kufikiwa kwa lengo la jambo hilo, kwa mfano raha yoyote ile haipatikani tu bure bure bila ya kuwa na nidhamu katika utekelezaji wa jambo hilo. Nidhamu iliyokusudiwa katika msemo huu ni zile kanuni, taratibu, mipango, nk. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti wa utafiti huu kutokana na ufahamu wao kupitia nadharia ya mwitiko wa msomaji. Mmoja wa watu waliohojiwa alisema kwamba *“Mtu yoyote yule anayetaka kupata raha ni lazima awe na nidhamu ya hali ya juu na nilazima afuate miko na taratibu za jambo hilo.”*

Msemo mwengine aliokutana nao mtafiti ni ule usemao, ***“Masikini naye mtu”***. Mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanii kuweza kufanikisha ujumbe wake ufike kwa jamii kwa urahisi zaidi ameitambulisha jamii kuwa kila mmoja katika maisha ya kila siku, ana nafasi yake. Matajiri wana nafasi zao na masikini wana nafasi zao katika maisha. Wote kwa pamoja wana nafasi sawa kwani wote ni binadamu, baadhi ya watu wana tabia ya kudharau wenzao kutokana na kipato chao, na wengine wana tabia ya kuwaona wenzao si lolote si chochote kwa vile ni maskini. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti wa utafiti huu. Hayo ni maoni yao kupitia nadharia ya mwitikio wa msomaji.

Msemo wa ***“lawama haijengi”*** pia ulipatikana kwenye harakati za kukusanya data uwandani. Mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanaa kuweza kuifahamisha jamii

kuwa siku zote mambo ya lawama katika kazi hayana nafasi. Hayawezi kuleta mafanikio wala hayasaidii kuleta maendeleo, bali yanarudisha nyuma maendeleo. Kama ilivyoelezwa na mmoja wa watu waliohojiwa na kusema, *“Mtu mwenye tabia ya kulaumu sana bila ya kutoa maelekezo ya kutosha huwa hana nia ya kujenga bali ana nia ya kubomoa mafanikio yaliyopatikana”*.

Msemo wa **“Mtu fimboye”** Mbinu hii ya kisanaa iliyotumika hapa imesaidia katika kuibua ujumbe uliokusudiwa na msanii. Katika mazingira ya Pemba mtu akijizatiti na kuwa tayari kwa lolote litakalotokezea kwa kupambana nalo mara nyingi hutumika msemo huu wa mtu fimboye, yaani mtu huwa amesha kuwa tayari kwa kukabiliana na jambo lolote lile, na ndio maana kukawa na msemo usemao vita si lelemama. Kipemba fimbo ni aina ya silaha inayotumika kwa kupigania wakati wa mizozo inayotokana na kutofahamiana baina ya mtu na mtu au baina ya watu wa jamii fulani.

Msemo mwengine aliougunduwa mtafiti ni ule usemao **Wema hauwozi**; Katika msemo huu mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanii kuweza kuifahamisha jamii ili ielewe kuwa mtu akifanya jambo jema huwa anajiwekea akiba kwa ajilia ya baadaye. Inatakiwa ieleweke pia aliye fanywa wema ule huwa anatamani na yeye arudishe fadhila za wema huo kwa aliyemfadhili. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti wa kazi hii. Hivi ndivyo walivyolifumbua fumbo hili kupitia nadharia ya simiotiki. Kwa mfano mmoja wa waliohojiwa, katika maelezo ya msemo huu alisema *“Mtu yoyote akifanya wema, basi wema huo huwa haupotei, iko siku atapata faida juu ya wema huo, na kama hakupata hapa duniani basi atalipwa huko akhera.”*

4.2.2.6 Matumizi ya Simo au Misimu

Mulokozi (1996), ameeleza kwamba, simo ni semi za muda na mahali maalum ambazo huzuka na kutoweka kutegemea mazingira maalum. Msimu ukipata mashiko ya kutosha katika jamii huweza hatimaye kuingia katika kundi la methali au vitendawili vya jamii hiyo. Katika utafiti huu kumetumika mbinu hii ya kisanaa kwa kuzitumia simo katika semi za vyombo vya usafiri vya baharini. Simo hizo zina ujumbe wa aina tofauti kulingana na mazingira na wakati maalum. Zifuatazo ni miongoni mwa simo zenye kutoa ujumbe maalum.

Simo ya kwanza ***Mtajiju***; Mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanaa kwa kuchukulia nyimbo ya taarab iliyokuwa ikiimbwa na Wanamodern taarab katika kipindi cha taarabu za mipasho. Simo hiyo imedumu hadi leo, sababu ya semi hii kupewa mashuwa inayofanya shughuli zake za safari baharini ni kuwa chombo hicho kiliundwa wakati huo ambapo simo hii ilishamiri na kuchukuwa nafasi kubwa, katika jamii ya wapemba. Haya yalielezwa na baadhi ya watu waliohojiwa katika utafiti huu, kwa mfano mmoja wa waliohojiwa katika maelezo ya simo hii alisema; *“kimya ni jawabu mtu akifanywa jambo huwa harudishi kauli bali hunyamaza kimya au husema neno hili la utajiju kwa yule mtu ambaye amemwambia jambo hilo.”*

Katika simo ya pili ya ***ngangari kinoma***; Mwandishi ametumia simo hii kuchukulia simo iliyoenea sana kisiwani Pemba wakati wa uchaguzi wa mwanzo wa vyama vingi vya siasa. Wakati huo watu na wanachama wa chama cha upinzani cha CUF walikuwa wakishadidia na kusema kuwa ngangari kinoma kwa maana ya kuwa tumejitayarisha katika uchaguzi kwa lolote lile litakalotokea. Na ndiyo maana

mashuwa hii ikapewa semi hii yenye simo hiyo ya ngangari kinoma. Haya yalielezwa na mmoja kati ya watu waliohojiwa na kusema; *“Maana ya simo hii ni kuwa mtu hataki masihara katika kazi yake yoyote atakayefanya mchezo basi yuko ngangari kinoma kwa kupambana naye.”* Semi hii hutumika ili kuashiria kwamba mtu hana mzaha wala hataki masikhara kwenye kazi yake anayokusudia kuifanya.

Simo ya tatu *“pentagoni”* Simo hii iliibuka wakati wa kupigwa bomu nyumba ya Marekani inayoitwa Pentagon, kipindi hicho ndicho kilichotumika katika kuundwa kwa mtumbwi huo na kupewa semi hiyo. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa. Kwa mfano mmoja alieleza kwa kusema *“Semi hii inajenga kumbukumbu ya kukumbuka mambo yaliopita kale kwa mfano kupigwa kwa Jengo la Marekani linaloitwa Pentagoni.”*

4.2.2.7 Matumizi ya Sitiari

Mulokozi na Kahigi (1979: 38) wanaeleza kuwa sitiari ni tamathali ambayo athari yake hutegemea uhamishaji wa maana na hisi kutoka katika kitu au dhana moja hadi kitu au dhana nyingine tofauti. Mbinu hii hutumia maneno, vitu au matendo yenye hulka mbalimbali na kuvilinganisha. Katika mbinu hii matumizi ya maneno ya viunganishi yanakuwa hayatumiki. Katika kuchambua data mtafiti amebaini matumizi ya mbinu hii ya kisanaa ambayo wandishi wametumia sitiari mbalimbali katika semi za vyombo vya safari vya baharini. Zifuatazo ni sitiari zilizotumika, Semi ya ***Mzushi si mjenzi***; Mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanaa ya sitiari kwa kuweza kurahisisha kupatikana kwa ujumbe uliokusudiwa kufika kwa jamii. Ujumbe wenyewe ni kuwa siku zote mtu ambaye ni mkorofi huwa hapelekei mabadiliko

mema, badala yake huwagawa watu kwa kutumia kipengele cha dini, siasa, ukabila, mila na utamaduni wa jamii husika. Mtu mzushi kwa kawaida huwa ni muharibifu, mfujaji na anapinga suala la maendeleo. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa katika utafiti huu kutokana na ufahamu wao, juu ya jambo hilo kupitia nadharia ya mwitiko wa msomaji.

Semi ya *Mtu ni chake*, pia imegundulika katika utafiti huu. Katika semi hii mwandishi ametumia mbinu ya kisanaa ya sitiari kutanabahisha jamii kuwa mtu asijisahau kwa kutegemea kitu cha mtu mwengine. Si vyema mtu kuwa mtegemezi kwa wengine, ikiwa ndani au nje ya familia. Kwani bila ya kuwa na machungu na kitu chake mwenyewe, mtu hawezi kujikomboa. Hawezi kujifanyia lolote la kumletea maendeleo katika maisha yake. Katika semi hii ujumbe unaopatikana ni kuwa mtu asitegemee kitu au vitu vya watu wengine. Lazima awe na chake mwenyewe ili awe na uhuru na kitu hicho. Mtu akiwa na kitu chake ataweza kuleta maamuzi yaliyo sahihi wakati wowote anapoamua kufanya jambo.

Usemi mwengine ni ule usemao "*Yajumuiya ni mava*". Katika maisha ya wapemba mtu akifikwa na mauti kwa mujibu wa mila na silka ya jamii hiyo kuna pahala maalum ambapo panatumika kwa kuhifadhi na kustiri miili ya marehemu hao. Kwa jina mahali hapo panajuilikana kuwa ni mava. Mava hayana mwenyewe aliyeyamiliki bali kila mtu wa jamii hiyo anastahiki kutumia kwa kuizika maiti yake na hata shughuli wenyewe ya mazishi inafanyika kwa kushirikiana katika jamii. Kwa muktadha huu yako mambo ambayo hayafanywi na watu wa Pemba kwa kushirikiana na wala kwa jumuiya, mfano mambo hayo ni mke wa ndoa, mtu

anamiliki mke mwenyewe bila ya kushirikiana na mtu mwengine na akitokea mtu akionesha kutaka kufanya hivyo jamii haikubaliani na mtu huyo.

Semi ya *Shemegi si mkeo*, Katika kutumia mbinu ya kisanaa ya sitiari mwandishi ameitaka jamii kuwa na maadili mema, ambayo yatatumika kuleta umoja na mshikamano wa kijamii. Hayo yatawezekana iwapo heshima na uaminifu katika ndoa utakuwepo miongoni mwa wanajamii. Mke anatakiwa astahiwe na aheshimiwe na shemegi yake, hairuhusiwi kumfanyia jambo lolote ambalo ni kinyume na taratibu. Mke wa kaka au ndugu bado atakuwa ni shemegi tu, hafai kuvunjiwa adabu. Miongoni mwa watu ambao huitumia nafasi hii vibaya ya kuwafanya mashemegi zao mambo ya kindoa. Hii ilielezwa na watu waliohojiwa, kwa mfano mmoja kati ya waliohojiwa alisema, *“kuna baadhi ya watu wanawafanya wake wa ndugu zao kuwa ni wake zao, kwa kulala nao nakufanya nao mapenzi, jambo ambalo ni kinyume na maadili ya jamii ya Wapemba.”*

Kuna sitiari nyengine isemayo kuwa *‘huruma si malezi’*. Semi hii imetumia mbinu ya kisanaa ya sitiari kwa kuelezea kuwa mtu asiwe na huruma sana katika malezi ya watoto na vijana kwa ujumla. Ikiwa mtu atakuwa na huruma sana katika malezi kiasi ambacho atashindwa kuwadhibiti watoto wake basi baada ya muda fulani jamii itakosa viongozi wa kuendesha mambo katika maeneo husika, hususan katika maadili ya jamii na utawala. Licha ya kukosa kuwa na huruma haimaanishi kuwa watoto waadhibiwe kipigo cha ‘mbwa mgeni. Ni vizuri kuwalea watoto na vijana kwa ujumla katika maadili ambayo ni mazuri kwa uangalifu wa hali ya juu kutoka kwa wazazi wao. Haya yalielezwa na wanajamii hao alisema *“Mtoto halelewi kwa kumdekeza ni lazima akifanya kosa ashughulikiwe waliohojiwa na mtafiti wa kazi*

hii. Kwa mfano mmoja kati ya watu waliohojiwa *kwa kuelekezwa vizuri na ikibidi achapwe bakora za kawaida kwa ajili ya kubadilishwa tabia na kujengeka kitabia nzuri.*”

4.2.2.8 Matumizi ya Dhihaka

Mulokozi (1996), anaeleza kuwa, “dhihaka ni utumiaji wa maneno yanayomchoma mtu kwa bezo linaloficha hisia za mdhihaki.” Vilevile dhihaka ni tamathali ya dharau na ina lengo la kumweka mtu katika hali duni kupita kiasi, lakini kwa mbinu ya mafumbo. Katika utafiti huu mbinu hii ya kisanaa imetumika katika kuziweka semi za vyombo vya safari vya baharini na kutaka kufahamisha watu kwa namna moja au nyengine. Mbinu hii inarahisisha kupatikana kwa ujumbe wa haraka na inasaidia katika upambaji wa lugha.

Kwa mfano mtu anakusudia kumwambia mtu jambo fulani lakini kupitia kinyume chake, inahitajika mtu yule kutafakari kwa umakini zaidi ili kufumbua fumbo hilo. Mfano wa semi hizo ni;

‘Shauri kwa bibi’ Katika semi hii mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanaa kuweza kuibua ujumbe kwa urahisi kwa jamii, kwani inaonesha kuwa baadhi ya watu wenye kumiliki vyombo vya usafiri vya baharini baadhi yao wanakuwa wanadharauliana kwa njia ya dhihaka hasa kwa kupitisha utani ndani yake, hii ilielezwa na watu waliohojiwa, kwa mfano mmoja kati yao alisema, *“kuna watu hawafanyi jambo lolote la maendeleo mpaka wapate shauri kwa wake zao na wakiambiwa jambo hili waliache yaani wasilifanye huwa hawafanyi”*.

4.2.2.9 Matumizi ya Takriri

Mulokozi na Kahigi (1979), wanaeleza kuwa, takriri ni marudiorudio ya sauti, silabi, neno, sentensi, wazo au ridhimu fulani ili kuleta athari maalum na maana maalum kwa msikilizaji au msomaji. Katika utafiti huu mbinu hii ya kisanaa imetumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba, kwa lengo la kutoa msisitizo juu ya kile kilichoelezwa na kuweza kurahisisha kupatikana kwa ujumbe uliokusudiwa. kwa mfano, semi zifuatazo zimetumia mbinu ya kisanaa ya kurudiarudia. Kwa upande wa semi hizi mtafiti amegundua kuwa mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanaa ya takriri kwa kuweza kurudiarudia maneno. Hii inajitokeza katika semi hizi tatu, kwa mfano semi ya *‘hala hala macho yenu’* Mwandishi amerudiarudia neno hala hala, kwa kuweza kutia msisitizo zaidi kuhusu makusudio yake kuweza kutoa tahadhari kwa jamii jinsi ya kutumia macho yao vizuri. Hii ni kwa sababu baadhi ya watu macho yao yana matatizo yanapoangalia jambo huwa jambo hilo linadhurika na kupata matatizo makubwa. Kwa hivyo semi hii inatoa ujumbe kuwa macho ya binadamu yatumike kwa kuangalia kitu kwa nia nzuri na watu waepuke kuangalia vitu kwa uhusuda. Kwa mfano mmoja kati ya watu waliohojiwa alisema, *“Macho ya binadamu yanapotazama mtu anatakiwa kuwa na tahadhari na vitu vya watu la si hivyo anaweza kuitwa muokosi wa vitu vya watu.”*

Semi ya *‘hala hala ujiti na macho’* Mwandishi ametumia mbinu hii ya kisanaa ya takriri kwa kuweza kurudia rudia neno hala hala kwa kuweza kutoa msisitizo kwa jamii kuwa mtu ajihadhari na kufanya ubaya kwani ubaya una madhara na madhara hayo yanaweza kumrudia mwenyewe. Ujumbe unaopatikana katika semi hii ni kuwa jamii ijihadhari na mambo yanayosababisha kutokea kwa madhara. Kwa mfano mtu

anatakiwa ajiepushe na hatari kabla haijamfika. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa na mtafiti wa utafiti huu wakiakisi maoni yao kupitia nadharia ya mwitiko wa msomaji.

Semi ya *‘ni yale yale’* Mwandishi ametumia mbinu ya kisanaa ya takriri kwa kurudiarudia neno yale yale. Neno hili linatoa msisitizo na kuonesha umuhimu wa kufafanua jambo fulani, hapa mwandishi amekusudia kueleza kuwa matukio yaliopita ambayo yalileta matatizo yamerudia tena kwa sura ile ile. Haya yalielezwa na watu waliohojiwa. Kwa mfano mmoja kati ya waliohojiwa alisema, *“kuna watu katika jamii wakimuona mtu amefanya jambo fulani, kama vile kununua chombo cha uvuvi, huwa wanasema kuwa mtu huyo ameiba pesa au anaringa siku hizi, anajidai kuwa anamiliki chombo”*.

4.2.3 Dhamira zinazojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba

Lengo la tatu la utafiti huu lilikuwani kueleza dhamira zinazojitokeza katika semi za vyombo vya usafiri vya baharini. Mtafiti wa kazi hii, ameona kuwa ni vyema kuzichambua na kuzitolea ufafanuzi wa kina dhamira mbalimbali zinazopatikana katika semi za vyombo vya safari vya baharini kama inavyofuata.

4.2.3.1 Dhamira juu ya Utii na Heshima

Baada ya kukusanya na kuchambua data, mtafiti aligundua kuwa semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba zinalenga kukuza maadili ya utii na heshima kwa wanajamii. TUKI (2004: 613) wanasema kwamba utamaduni ni

mila, jadi na desturi za kundi la jamii fulani. Mila ni mambo yanayofanywa na jamii fulani ambayo yanalingana na asili, mazingira na nyendo za jamii. Mifano ya semi hizo ni; Semi ya *“Mkongwe hagewa”*. Katika semi hii watu wazima wanatakiwa waheshimiwe na wala wasidharauliwe kwa sababu ya uzee wao au kwa kuwa na aibu fulani, hii ni kutokana na kuwa semi hii inalenga kukuza maadili ya mkubwa kupewa hadhi yake kwa kuweza kuthaminiwa kwa hali zote. Kila kitu kinahitaji kutunzwa na kuthaminiwa bila ya kupekuliwa sana. Mtu au kitu kinapaswa kuthaminiwa bila kuangalia kitu hicho kwamba kimesheheni au kimeepukana na aibu, kasoro au dosari mbalimbali. Baadhi ya

watu wanatabia ya kudharau wazee wao na hata wazee wa wenzao, kwa kuwatia aibu, kuwatenga, ili wasiwe pamoja katika makazi yao na wala kushirikiana nao katika shughuli mbalimbali za kifamilia. Mtafiti aligundua hayo baada ya kupata taarifa kutoka kwa baadhi ya watafitiwa ambao walieleza kuwa ziko semi kadhaa za vyombo vya safari vya baharini ambazo zinatoa ujumbe kuwa, binaadamu ana wajibu wa kuenzi, kutunza, kuthamini na kujenga mapenzi juu ya wazee wake. Hii ni kwa sababu wazee wana mchango mkubwa kwa jamii yoyote ile ikiwemo maelekezo, ushauri, kutoa maadili mema, kukosoa, kuendeleza maadili mema, kukataza maovu na kuamrisha mema.

Semi ya *“nguvu za maji ni mawe”* inafananana semi iliyotangulia na inafahamisha kwamba wazee ni muhimu sana katika maisha na jamii ya Wapemba. Semi hii inatokana na methali isemayo kwamba *“nguvu za maji ni mawe mlimwengu na mwanawe”*. Mtoto anawajibu mkubwa kwa mzazi wake kwa kumsaidia kwa hali yoyote ile ili aweze kumudu maisha yake ya kila siku. Msaada huo ni pamoja na

kumpatia chakula, malazi pamoja na mavazi. Hii ni kutokana na kuwa wazee hawamudu pirika za kujitafutia maisha, hivyo ni dhahiri watoto wanapaswa kubeba jukumu juu ya wazazi wao ili na wao wajisikie raha na waondokane na aibu ya kuomba omba kwa watu wengine ambao wako kando ya familia zao. Semi hii inasisitiza kuwa mitazamo ya watu wa Pemba ni kuwasaidia wazazi wao kwa hali na mali ili wapate nguvu kama yanavyopata nguvu maji baharini kwa kuwepo kwa mawe. Semi hizi zinatoa ujumbe kwa jamii kuwa wazee ni muhimu sana katika maisha na kwa kweli vijana wanatakiwa kuwa pamoja na wazee wao kwa hali na mali, ni kosa kubwa kuwatenga na kuwadharau wazee. Inasisitizwa katika jamii kuwepo na mashirikiano kati ya wazee na watoto wao. Haya yalielezwa na baadhi ya watafitiwa waliohojiwa katika utafiti huu.

4.2.3.2 Dhamira juu ya Elimu

Aidha mtafiti alikusanya na kuchambuwa data zinazohusu semi za vyombo vya safari vya baharini zinatumiwa kutolea elimu katika jamii. Elimu ni ufunguo wa maisha ya binaadamu, elimu huibadilisha jamii kutoka kwenye ujinga na kuipelekea kwenye maendeleo na kuitoa katika giza na kuifikisha kwenye nuru. Huiunganisha jamii moja na nyengine. Huepusha mifarakano katika jamii, huondoa chuki katika jamii, husababisha kubadilika kwa tabia ya mtu kutoka tabia mbaya na kwenda tabia nzuri. Elimu humuonya mtu na kumuhimiza kujiepusha na maovu au mabaya na kumuelekeza mtu kujua baya na kuliepuka na kuelewa jema na kulifanyia kazi. Mifano ya semi zilizoakisi maswali ya elimu ni *“hala hala ujiti na macho”*. Mtafiti aliuchambuwa usemi huu kwa kuangalia mfumo wa Wapemba ambao hutumia semi kama hizi kuelekezana na kupeana elimu juu ya jambo fulani. Watafitiwa

waliohojiwa waliunga mkono kuwepo kwa semi za vyombo vya safari vya baharini za aina hii, ambazo zinatumika katika kuelimisha jamii. Semi hii inatufunza kwamba, binaadamu anatakiwa kuweka tahadhari juu ya jambo fulani ili kuepukana na madhara kwani madhara yatakayopatikana yanaweza kuhatarisha usalama wake.

Usemi usemao kwamba **“ukupigao ndio ukufunzao”** unaeleza kuwa mtu yeyote ambaye amepata matatizo katika maisha yake, kupitia jambo fulani basi kupitia jambo hilo anapata fundisho na hatoweza kurudia tena katika maisha yake. Kila anapotaka kulifanya jambo ambalo lishawahi kumletea matatizo atakumbuka shida zilizowahi kumfika. Kwa mfano mtu aliyetapeliwa kwa kuuziwa bidhaa kama vile chombo cha kuvulia samaki mara nyengine hatakuwa tayari tena kutoa pesa zake kwa ajili ya kutapeliwa tena. Haya yalielezwa na mmoja kati ya watafitiwa waliohojiwa, na alieleza kuwa kuna methali isemayo kwamba, **“mtu akiumwa na nyoka akiona unyasi anashtuka”**. Watu wa Pemba wana mtazamo kuwa mtu hakosei mara mbili, hivyo semi hii inaakisi hali halisi ya maisha ya jamii ya wapemba. Vilevile mtafiti amekusanya na kuchambuwa semi isemayo; **Shemegi si mkeo**; Semi hii inaakisi hali halisi ya maisha ya watu wa Pemba kwa kuhusisha mambo ambayo yanafanyika, baadhi ya watu wa pwani wana tabia ya kuchukuwa wake wa wenzao kwa kuwafanya wapenzi wao kinyume na maadili pamoja na mila ya Kipemba, Wengine huwavunja nyumba kwa ajili ya kutaka kuwaowa wao baadaye na wengine huwafanya shemegi zao kuwa ndio chaguo la moyo wao kwa kuwafanya ni wake zao kwa ajili ya kustarehe nao kimwili. Hali hii haikubaliki katika mila ya Kipemba na kwa maana hiyo hutolewa taaluma kwa njia ya fasihi kupitia semi za vyombo vya baharini kukomesha hali hii. Mtafiti wa utafiti huu

aligunduwa jambo hili kwa kuzipitia semi zinazoakisi hali hiyo kwani mtizamo wa watu wa Pemba kuchukuliana wake ni jambo lisilokubalika.

4.2.3.3 Dhamira juu ya Dini na Imani

Semi za vyombo vya safari vya baharini pamoja na mambo mengine huwa zinaelekeza uso wake katika mambo ya dini na imani. Mtafiti aliangalia zaidi katika dini ya kiislamu, kwa kuwa asilimia kubwa ya watu wanaoishi Pemba ni waislamu. Kwa mujibu wa mafunzo ya kiislamu dini inamfanya mtu kuwa mnyenyekevu kwa Mola wake, inamuondoshea wasiwasi juu ya kuwepo kwa Mungu. Muislamu hufanywa na hutakiwa kumtegemea Mungu katika kila jambo. Kila alipatalo muislamu huamini kuwa linatokana na muumba wake. Tuangalie semi zifuatazo ili kutowa ushahidi wa tuliyoyasema:-

Semi ya “***Tawakal ala- llah***” mtafiti ameigunduwa kuwa ina maneno yanayotumika katika dini ya Kiislam. Usemi huu unampa mtu imani ya kweli katika moyo wake kwa kuweza kukubali kuwa kuna Muumba wa ulimwengu na vyote vilivyomo duniani vinatokana na yeye. Vyote hivyo vimeletwa na kauli moja tu ya Muumba (kuwa, lishakuwa). Vilevile semi inaashiria kuwa mtu akitaka jambo lolote lile anatakiwa amtegemee M/Mungu. Anatakiwa aamini kuwa iwapo Mwenyezi Mungu hajataka jambo liwe basi jambo hilo hata iwe vipi haliwezi kufanyika na haliwezi kuwa. Semi ya ***Tawakal ala –llah***; inasisitiza kuwa imani kwa M/Mungu ndio jambo muhimu sana katika maisha ya kila siku, kwani mtu anapotaka kufanya jambo lake basi ni lazima ategemee M/Mungu kwani yeye ndiye anayestahiki kutegemewa kwa kila jambo na wala mtu haruhusiwi kumtegemea mwengine yeyote asiyekuwa Allah.

Haifai mtu kutegemeza jambo lake kwa mizimu na pango au kuwategemea mashetani na majini pamoja na wachawi n.k. Katika semi hii tunapata ujumbe kuwa wanajamii wenye imani zao za kidini wanatakiwa wajengeke kiimani zaidi kwa kujiegemeza kwa M/Mungu kwa kila jambo lao. Tunatakiwa tufahamu kuwa M/Mungu ndiye wa kumtegemea katika maisha yetu yote.

Kuhusiana na semi isemayo “*dunia mapito*” mtafiti amegunduwa kuwa semi hii inawazindua watu kuwa maisha ya duniani ingawa tunayaona ni mazuri, yana raha na yanafurahisha sana, lakini ni maisha yenye kuwahadaa watu na kuwasahaulisha. Watu hujihisi kama kwamba wataishi milele katika ulimwengu huu. Wengi wa watu wanajisahau na kuikumbatia dunia kwa mikono miwili na huku wakidhani kuwa starehe zote zipo katika dunia. Ikumbukwe kuwa iko siku sote tutaondoka katika mgongo wa ardhi na hatutarudi tena kwa mara nyengine. Waumini wa dini hii wanaamini kwamba kuna maisha mapya baada ya kifo. Maisha hayo yatakuweco huko akhera. Ujumbe unaopatikana katika semi hii ni kuwa lazima binaadamu ajenge imani katika moyo wake kuwa safari ya akhera ipo na iko siku itawadia bila ya pingamizi yoyote. Mtafiti aligundua haya kutokana na watafitiwa wenyewe kutokana na kuthibitisha kwao baada ya kuhojiwa.

4.2.3.4 Dhamira ya Subira na Uvumilivu

TUKI (2004), wanasema kwamba, subira ni hali ya kujenga uvumilivu au kutokuwa na mtapotapo wa moyo wakati wa kupatwa na jambo. Jamii nzuri ni ile ambayo ina subira pamoja na uvumilivu wa hali mbalimbali. Mtu anatakiwa awe na subira kutokana na lolote litakalomfika na kumsababishia ugumu wa maisha katika jamii.

Subira ni moja kati ya mambo ambayo yanajenga maadili mema katika jamii na ni muhimu sana kuwa nayo katika maisha. Binaadamu anatakiwa kuwa na subira kwani subira ndio msingi wa mafanikio katika maisha ya hapa duniani. Hata hivyo subira ni jambo gumu, linalohitaji uvumilivu wa kutosha. Wanajamii wanatakiwa kuusiana na kuhimizana kujenga moyo wa subira na uvumilivu. Fasihi nayo inajukumu la kuwahimiza watu wake kuwa na moyo wa kujenga subira na uvumilivu.

Zifuatazo ni semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba zenye kuonesha kuwa subira ni muhimu sana katika maisha. Miongoni mwa semi hizo Ni“*Kaza roho umeze fupa*”. Semi hii inatoa ujumbe kwa jamii kuwa, ili mtu apate raha au maisha mazuri ni kawaida kwanza kupata misukosuko inayotokana na kuisaka raha kutokana na jambo hilo. Mtu hawezi kupata raha moja kwa moja bila ya kupata shida. Kwa mfano; mwanafunzi hawezi kupata mafanikio mazuri katika masomo yake yaani kufaulu mthani bila ya kuvumilia shida za kusoma kwa kupoteza muda, pesa, kukosa starehe n.k.

Semi isemayo “*mwanzo mgumu*” na “*mtarazaki hachoki*”, zote kwa pamoja zinaakisi ujumbe unaopatikana katika semi ya kwanza.Semi zinaashiria kwamba bila ya kujenga moyo wa uvumilivu mtu hawezi kufanikiwa katika maisha yake. Anatakiwa awe na subira, kwani subira ni ufunguo wa maisha. Katika semi ya “*Mwanzo mgumu*”, ujumbe unaopatikana katika semi hii ni kuwa jambo lolote lakimaendeleo haliachi kuwa na ugumu, lakini kitakiwacho ni kuwa na stahamala katika jambo lenyewe.

Semi nyengine inayozungumzia subira ni ile inayosema “*waachewaseme*”. Usemi huu unatoa ujumbe kwa jamii kuwa subira ndiyo inayotoa mafanikio katika maisha, kwani mafanikio mengi yanapatikana kwa kuwa na subira na uvumilivu. Semi inatueleza kwamba hakuna haja mtu kupokea fitina kutoka kwa wengine na kusababisha ugomvi. Maelezo haya yalielezwa na baadhi ya watafitiwa waliohojiwa. Mtu mmoja kati ya waliohojiwa alisema kuwa mtu anatakiwa kuvumilia shida mbalimbali ambazo zinampata kwa sababu ya kushughulikia jambo analotarajia kupata faida kwenye siku za baadae.

Semi ya “*waume tumo*” inathibitisha kuwa katika ndoa za watu, kuna mambo mazito ambayo wanafanyiwa waume wenye wake wasiokuwa waaminifu katika ndoa zao. Baadhi ya wanawake wanavunja miko ya ndoa zao kwa kufanya mapenzi na watu wengine nje ya ndoa zao. Ujumbe unaotolewa kwa jamii ni kuwa wanaume ambao tayari wameshamiliki ndoa yaani wameoa wawe na subira kutokana na makero ya wake zao. Ingawa wanaume wanajitahidi kuwashughulikia wake zao, lakini baadhi ya wanawake hawajali kuwa wanaume wanakufa kwa ajili yao. Wengine huthubutu kusaliti ndoa zao ingawa waume zao wanajitahidi kufanya kazi ili wapate fursa ya kuwashughulikia. Maelezo haya yalitolewa na mmoja kati ya watu walio hojiwa huko kisiwani Kojani.

4.2.3.5 Dhamira katika Utamaduni wa Jamii

TUKI (2004), wanasema kwamba, utamaduni ni mila, jadi na desturi za kundi la jamii fulani. Jamii yoyote ile inahitaji kutunza maadili yake kati ya maadili hayo ni utamaduni. Utamaduni ni muhimili katika maisha ya jamii na pia ni kitambulisho cha

Taifa, ambapo mambo kama vile chakula, mavazi, lugha, n.k. huingia katika jumla ya vipengele vya utamaduni wa jamii fulani. Utamaduni hurithishwa kutoka kizazi kimoja hadi chengine katika jamii. Mtafiti alichambuwa semi zinazohusiana na utamaduni wa Wapemba. Miongoni mwa semi ambazo zinaonesha mtazamo huoni “*wema hauwozi*”; Mtafiti amebaini kuwa semi hii inaakisi hali halisi ya maisha ya Wapemba, kwani Wapemba wana utamaduni wa kusaidiana bila ya kuingiza ubaguzi ndani ya misaada hiyo. Mafunzo ya utamaduni wa Kiislamu yanasema kwamba mtu anayefanya wema huwa hapungukiwi na kitu chochote, bali huongezewa kipato chake siku hadi siku. Hii ni kutokana na kuwa na yakini kuwa Mwenyezi Mungu humzidishia mtu mara kumi kwa kile alichokitoa. Semi nyengine ni isemayo kwamba “*Ya jumuiya ni mava*”. Katika semi hii mtafiti amebaini kuwa jamii ya Wapemba ina utamaduni wao wa asili utumikao katika shughuli zao za maisha. Shughuli hizo ni pamoja na kazi za jumuiya kama kuvua, Katika baadhi ya aina ya uvuvi, watu huwa wanashirikiana katika dau moja au mashuwa moja. Kinachopatikana kinagaiwa kwa wote, Lakini dhamira inayojitokeza katika semi hii nikuwa baadhi ya mambo katika jamii ya Wapemba huwa hayafanywi kwa ushirika. Hakuna ushirikiano katika umiliki wa vitu kama mke. Ni kosa lisilovumika katika jamii ya Wapemba wanaume kushirikiana katika mke mmoja, mava ni ya watu wote katika jamii fulani hasa ya Wapemba. Katika semi isemayo “*mtu fimboye*” mtafiti amebaini kwamba, neno fimboye katika jamii ya Wapemba lina maana ya silaha ambayo Wapemba wanaitumia kwa kuweza kujilindia na kumshambulia adui wakati akileta madhara ya kuhatarisha amani ya mtu mwenyewe au kwa watoto na hata jamaa zake. Vilevile fimbo inatumika kwa kuchezea ngoma inayoitwa kirumbizi.

Kirumbizi ni ngoma mashuhuri sana katika utamaduni wa Wapemba. Katika utafiti huu mtafiti amebaini kuwa jamii ya wapemba wanapokerwa ngao yao kubwa ni fimbo na zinakuwa kila mtu na yake hakuna kushirikiana. Kwa upande mwingine Wapemba wakihamakiana bila ya kupatikana suluhu kauli hii husikika kuashiria lolote kuwa laweza kutokea na semi nyengine ni “*mzee wa dago*” Mtafiti amebaini kuwa Wapemba kazi yao kuu ni kuvua samaki kwa sababu Pemba nzima imezungukwa na bahari. Hii inaonesha kuwa neno dago ni pahala maalumu wanapokusanyika wavuvi kwa ajili ya kazi ya kuvua samaki kwa kipindi maalumu. Samaki aghalabu huvuliwa katika kipindi cha bamvua. Semi hizi zinatoa ujumbe kwa jamii kujenga tabia ya kuthamini kitu kilicho kwenye utamaduni wa jamii husika, kwa kuwa watu wengi siku hizi hawana tabia ya kupenda chao bali wanapenda mambo kutoka nje wanadharau vyao na wanathamini vya kigeni. Hivyo semi hizi zinaagiza kutosahau utamaduni wao kwa kuhifadhi mila na desturi ya wapemba. Kwa muktadha huu mtafiti amegunduwa kuwa Wapemba wana dhamira yao ya kuthamini mila na utamaduni wao, hii inajidhihirisha katika semi zilizoandikwa katika vyombo vya usafiri vya baharini kisiwani Pemba.

4.2.3.6 Dhamira juu ya Ushirikiano

Jamii yoyote yenye kujengeka kimaadili ni lazima iwe na ushirikiano miongoni mwa watu wake katika maisha yao. Ushirikiano ni miongoni mwa mambo muhimu sana katika tunu za jamii yoyote ulimwenguni. Ushirikiano huleta maendeleo na husababisha upendo katika jamii na kupatikana ufanisi kwa urahisi. Katika utafiti huu mtafiti amegundua kuwa semi za vyombo vya safari vya baharini ni moja wapo

kati ya mambo muhimu ya kujenga, kuhifadhi, kukuza na kuyaenzi. Ushirikiano hujenga upendo katika jamii ya watu ikiwemo jamii ya Wapemba. Miongoni mwa semi zilizobeba maudhui hayo ni pamoja na *“umoja ni nguvu”*. Mtafiti amegundua kuwa semi hii inaakisi maisha ya watu wa Pemba ambapo semi hii inatoa tamko la waziwazi kwa jamii hiyo kuwa ushirikiano huleta nguvu na ushindi kwa jamii juu ya shughuli yoyote ile katika jamii. Kinyume cha ushirikiano ni utengano ndani ya jamii husika, jambo ambalo halileti faida yoyote kwa jamii hiyo. Kwa maana hiyo ili jamii ifanikiwe katika mambo yake mbalimbali basi inahitaji ushirikiano wa hali ya juu. Maelezo haya yalielezwa na baadhi ya watu waliohojiwa. Kwa mfano mmoja alisema kuwa “kwa kawaida semi hii inasisitiza umoja na ushirikiano katika jamii, na mara nyingi hutumika pale ambapo pametokea tatizo katika jamii linalopelekea kusambaratisha jamii hiyo. Semi hizi hutumika kwa ajili ya kuwaunganisha watu, ili waweze kupata mafanikio mazuri. Mfano mmoja wao anapotaka kushusha dau lake pwani anahitajia umoja na ushirikiano wa kulikokota dau hilo hadi pwani. Hii ni kwa sababu bila ya kusaidiwa mtu peke yake hawezi asilani kulifikisha pwani dau, mashuwa au jahazi. Aidha semi ya *“Tuwa tugawe”* nayo inaakisi hali halisi ya maisha ya watu wa Pemba kwa kuonesha kuwa kusaidiana ni jambo jema na linaleta upendo ndani ya jamii hiyo. Semi za aina hiyo, zinaondosha ubaguzi wa rangi, ukabila, dini na hata kuondoa chuki baina ya watu katika jamii. Haya yanajidhihirisha zaidi katika mazingira ya watu wa Pwani kutokana na tabia yao ya kusaidiana au kwa lugha ya kipwaani kutoezana: kupeana samaki iwapo mmoja wao au baadhi hawakupata kwenye mavuvi yao. Mmoja kati ya watafitiwa aliongeza kwa kusema kuwa wakikutana wavuvi huambiana tanzi, muitikiaji hujibu, aidha za

nyama au za maji. Vilevile semi nyengine inayohusiana na umoja na ushirikiano ni “*wengi wape*”. Mtafiti aligundua kuwa semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya safari vya baharini ni kiashiria cha maisha ya Wapemba kwani iwapo katika jamii ya watu kumetokea mambo ya kimaamuzi, kwa kawaida hatua ya mwisho huchukuliwa yale maamuzi ya watu walio wengi zaidi na huachwa yale mawazo ya watu wachache. Lakini sio kwa kudharauliwa wala kuonekana hawana thamani kwao bali ni kuthamini maamuzi ya waliowengi katika kufanikisha maazimio yao kwa pamoja. Inawezekana mtu kafanywa kosa na mtu mwengine lakini jamii ikakaa shura na kuamua maamuzi yatakayoleta maslahi kwa kuepusha migongano, chuki, utengano na hata mfarakano miongoni mwa jamii ile. Semi hizi za vyombo vya safari vya baharini zinaielekeza jamii kuwa na upendo na kutendana wema na kuwa na mashirikiano ili jamii pate maendeleo. Kwa hivyo semi zote hizi tukiziangalia kwa kina zaidi tutaona kuwa zinasisitiza umoja na ushirikiano pamoja na kutendana wema katika jamii kuepusha migongano, chuki, utengano na hata mfarakano miongoni mwa jamii hiyo.

4.2.3.7 Dhamira juu ya Kuhimiza Kazi kwa Bidii

Pamoja na maadili ya Wapemba kuwa jamii yake inahitaji kujengwa ili kuwezesha jamii hiyo kupata mafanikio katika maendeleo yao, inahitajika jamii hiyo kufanya kazi kwa bidii ya hali ya juu, kwani kazi ndio kipimo cha utu katika jamii ambapo kazi inapelekea kukuwa kwa jamii na taifa kwa ujumla. Jamii ambayo inaishi bila ya kufanya kazi kwa hali hiyo maisha hayawezi kuimarika ipaswavyo kwani jamii yoyote ile ni lazima ijengeke kwa moyo wa kuweza kufanya kazi kwa bidii, iwe na ari ya kufanya kazi kwa watu wake, miongoni mwa vigezo ambavyo vinatumika

katika kufanikisha hilo ni Fasihi simulizi kupitia semi. Semi za vyombo vya safari vya baharini hutumika katika kuifanya jamii ya wapemba kufanya kazi kwa bidii. Kama semi hizi zinavyobainisha; Semi ya ***Mtarazaki hachoki***; Katika semi hii, Mtafiti wa utafiti huu amebaini kuwa semi hii inatoa ujumbe kuwa binadamu lazima ajitume aweze kufanya kazi kwa bidii bila ya kuhisi machoka akiwa na malengo ambayo yatamfikisha katika mafanikio yake na Taifa kwa ujumla. Mtu anayehitaji jambo lake kwa mfano kusoma na kufikia kuwa Profesa basi hana budi afanyekazi kwa bidii na asihisi kuchoka kwa maana ya kuwa na visingizio vya kukosa pesa na mambo mengine. Wavuvi wanahitajika kuwa na bidii katika kufanya kazi yao ya uvuvi ili kupata samaki wengi kwa ajili ya mauzo na hata matumizi ya nyumbani, bila ya kuhisi kuwa leo kuna baridi au leo mvua inanyesha kwani katika jamii siku zote maendeleo hayapatikani bila ya kuwa na bidii katika kufanya kazi, kwani mafanikio yoyote yale yanayomuhusu binadamu yanapatikana kupitia kwenye bidii ya kufanya kazi kwa hali ya juu. Aidha semi nyengine ni ***Ukiona vyaelea vimeundwa***; Mtafiti wa utafiti huu ameona kuwa jamii ya wapemba ina mitizamo yao katika maisha yao, mitizamo hiyo ni pamoja na kuthamini vitu vya watu wengine kwani vitu hivyo havikupatikana kwa urahisi bali vimefanyiwa kazi kubwa ndiyo vikapatikana, kwa mfano mtu kumiliki boti au mashuwa si jambo la urahisi bali amejitahidi kwa bidii yake ndiyo akafikia kupata chombo hicho. Haya yalielezwa na mmoja kati ya watafitiwa waliohojiwa na alithubutu kusema kuwa semi hii inawachochea watu kujenga moyo wa kuiga njia za kupatia maendeleo ambazo ni kuondokana na uvivu na kuondokana na utegemezi kwa jamaa zao, na alimalizia kwa kueleza kuwa mtu asishangalie vitu vya watu ajuwe kuwa waliomiliki

wamefanya kazi kwa bidii na wamejitahidi kwa hali ya juu. Vilevile semi ya **Kijio Pwani**; Semi hii inaungana na semi nyingine zinazoakisi maisha ya watu wa Pemba kwa kuonesha msimamo wao wa kuwa na bidii katika kufanya kazi za uhalali ili kujipatia riziki zao, semi hii ina toa ujumbe kwa jamii ya wapemba kuweza kufanya kazi kwa bidii, kazi ya uvuvi inafanywa pwani kwa ajili ya kupata mahitaji yaani chakula, kwa Pemba kijio ni chakula cha jioni pamoja na usiku wake, watu wanahimizwa waende pwani kuvua ili kujikimu katika maisha yao, wasikae tu nyumbani na kunyoosha miguu kusingizia maisha ni magumu, kumbe vile hakuna bidii ya kufanya kazi, kwani kazi ni kipimo cha utu wa binaadamu.

Semi hizi zote zinasisitiza mtu kufanya kazi kwa bidii kwani zinatoa ujumbe kuwa si vibaya jamii kuwa na mipango imara ya kuhakikisha kuwa kazi inafanywa kwa moyo wote na wa hali ya juu na kuepuka hali ya utegemezi kwa kuomba omba misaada kutoka kwa watu wengine au mataifa ya nje. Katika maisha, siri ya maendeleo ni mtu mwenyewe kujitahidi kuwa mstari wa mbele katika kufanya kazi, jamii nayo isisubiri misaada kufanikisha mahitaji yake. Maelezo haya yalielezwa na baadhi ya watu waliohojiwa katika utafiti huu. Mmoja kati ya watu waliohojiwa alisema “*Siku zote katika maisha binadamu ni lazima ajitahidi kwa kujituma kwa nguvu ili apate mahitaji yake, kujituma husababisha mtu kupata mafanikio aliyokusudia. Hivyo basi ni lazima jamii ijitahidi katika kazi ili ipata mafanikio.*”

Kwa hivyo semi hizi za vyombo vya safari vya baharini zinatoa angalizo kwa jamii kuwa macho katika kufanya kazi kwa bidii, ikiwa ni kweli jamii hiyo inahitaji kupata maendeleo na kupiga hatua katika maisha na kuinua uchumi wake.

4.2.3.8 Dhamira katika Malezi

Jamii yoyote ile ni lazima matendo yake yawe yanakwenda sambamba na utamaduni, mila, tabia, desturi, na silka za jamii hiyo. Katika kuimarisha haya ni lazima kuimarisha malezi kwa vijana. Malezi mazuri ndio yanayopelekea kupatikana kwa vijana waliohitimu mafunzo ya kupeleka mbele taifa kwa kupokea maagizo kutoka kwa wakubwa wao kwa lengo la utekelezaji. Semi zinatumika kutolea maadili mema. Maadili hayo hupatikana kupitia malezi yanayotokana na wazee. Semi za vyombo vya safari vya baharini katika jamii ya wapemba hufanya kazi hiyo ya kutoa malezi kwa vijana. Haya yalithibitishwa na baadhi ya watafitiwawaliohojiwa. Mtafiti amegunduwa kuwa Wapemba wanamtazamo wao juu ya malezi ya vijana wao kwani mila yao na desturi yao ni kuwa mtoto halelewi na mtu mmoja tu, bali jamii yote inajukumu la kulea vijana au watoto wao. Mtafiti baada ya kukusanya data alibaini kwamba zipo semi zenye kutoa picha halisi ya mtazamo wa maisha ya Wapemba katika malezi. Mtafiti alizichambuwa semi hizo na kuzitolea maelezo. Miongoni mwa semi hizoni “*Ulezi kazi*”. Semi hii inatoa ujumbe kwa jamii kuwa mtu akiwa na vijana wake au watoto wake basi ajitahidi kwa kiasi kikubwa kuwapa malezi bora, kwani ulezi una kazi sana Mlezi anahitajika awe na stahamala ya hali ya juu ili kuhakikisha kuwa vijana wanapata mafanikio mazuri katika maisha yao ya baadae. Ulezi huwa unategemea misingi na taratibu za jamii hiyo. Aidha semi nyingine ni “*huruma simalezi*”. Mtafiti amebaini kuwa Wapemba wana utaratibu wao wa kulea watoto au vijana wao pale wanapokosea kwa kufanya uovu au kupinga amri za wazee wao, basi huruma huwa haina nafasi na badala yake maelekezo hutolewa kwa vijana hao. Mtoto si lazima apigwe bakora za kumpelekea kwenye matatizo

yatakayomfanya kuathirika kwa afya yake, bali linalohitajika ni kupewa mafunzo mazuri yatakayo mbadilisha tabia yake na kuwa kijana mwema, ambapo ndiyo tegemeo la Taifa kwa ajili ya siku za baadaye. Semi hii inatoa ujumbe kwa jamii kuwa, jamii ijikaze katika kutoa malezi kwa watoto wao bila ya kuwaonelea huruma kwani huruma hailei mwana.

Haya yalielezwa na baadhi ya watu waliohojiwa. Kwa mfano mmoja wawatafiti wa waliohojiwa, katika maelezo yake alisema; *“ikiwa mtoto ataonelewa huruma sana katikamalezi. Basi mtoto huyo huwa hapati malezi mazuri hasa yale mafunzo ambayo yatapelekea kufanikiwa katika maisha yake ya baadaye ya dunia na yale ya akhera”*.

4.2.3.9 Dhamira Katika Kuimarisha Maisha

Semi hujenga jamii kuwa makini katika maisha. Mbio za maisha ni ndefu na zenye ugumu ndani yake. Mbio za maisha hazihitaji kubahatisha. Jamii inatakiwa kuwa kuwa makini sana katika maisha. Inatakiwa iwe makini katika shughuli za kiuchumi, kiutamaduni, kisiasa na mambo mengine ya kijamii. Shughuli za maisha hukabiliwa na vikwazo mbali mbali na iwapo jamii haikuwa makini inaweza kupoteza mwelekeo wake na kuweza kukata tama katika maisha. Kwa hivyo ni lazima jamii ichukuwe bidii kubwa na kuhakikisha kuwa inawajenga wanajamii wake kuwa makini katika harakati za maisha. Ili kuthibitisha hili jamii hutumia nyenzo mbalimbali kati ya hizo ni fasihi simulizi kupitia semi. Semi huijenga jamii kuwa makini katika maisha yake ya kila siku.

Zifuatazo ni baadhi ya semi zilizokusanywa zinazosisitiza jamii kuwa makini katika maisha:

Semi isemayo kuwa“*ukupigao ndio ukufunzao*” mtafiti aliigunduwa kuwa semi hii inatoa ujumbe kwa jamii kwa kuitaka iwe makini katika maisha. Mwana jamii anatakiwa kuishi katika hali ya tahadhari kubwa katika maisha. Iwapo mtu aliwahi kupata tatizo katika jambo la kimaisha lilimpelekea kupata athari yoyote basi mtu huyo awe makini sana na asisahau kwamba anaweza kufikwa tena na tatizo hilo. Wapemba wanaamini kuwa mtu akipata matatizo mara moja huwa ni fundisho kwa mara ya pili na kwa hivyo mwiko kulirudia tena tatizo hilo. Na kwa sababu hiyo ndio maana Wapemba husema kwamba “*ishayopita si ndwele janga lijalo*”.

Aidha semi ya *ukiujuwa huu*; mtafiti baada ya kukusa data hii aligunduwa kuwa semi hii ni mashuhuri sana katika jamii ya watu wa Pemba kwani ni semu ya methali isemayo “*ukiujuwa huu huu huwiji*” Kwa maana yakuwa binaadamu anatakiwa kuwa na tahadhari ya hali ya juu katika maisha yake ya kila siku kwani ikiwa yeye analijuwa jambo Fulani basi huwa jambo jengine halifahamu nilazima afanye bidii ya kujuwa jambo lililoko mbeleni kwake na asijisahau akawa anaishi bila ya kujitambuwa na kama mtu atakuwa ana dhamiri fulani za kuhujumu, awe tayari nayeye wakati wowote kuhujumiwa lakini kwa namna nyingine asiyoifahamu. Ujumbe unaopatikana hapa kwa jamii ni kuhakikisha kuwa kila mmoja anaishi kwa hali ya tahadhari na kufahamu kuwa kuna jambo wakati wowote linaweza kutokea. Haya yalielezwa na baadhi ya watu waliohojiwa. Kwa mfano mmoja wa waliohojiwa, katika maelezo ya semi hizi alisema; “*Mtu au jamii inapotaka kutenda*

jambo lolote iweni umakini zaidi katika jambo hilo kwa kuwa na moyo imara, hamasa katika kazi hiyo pamoja na bidii isidharauliwe ikaleta hasara baadaye”.

4.3 Hitimisho

Sura hii ilikuwa inahusu uchambuzi na uwasilishaji wa data, sura hii imebainisha semi katika vyombo vya safari vya baharini, mbinu za kisanaa zilizotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini, pamoja na dhamira zinazojitokeza katika semi zilizo andikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Sehemu ifuatayo mtafiti atazungumzia hitimisho la tasnifu hii kwa kuelezea muhtasari na mapendekezo ya tasnifu hii.

SURA YATANO: MUHTASARI WA UTAFITI, HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Sura hii inahusiana na hitimisho la utafiti huu kwa jumla, kwa kuelezwa muhtasari wa kazi hii ambao umechukua baadhi ya mambo yaliyojitokeza katika kila sehemu, utumiaji wa nadharia zilizotumika katika utafiti huu na jinsi ilivyosaidia katika uchambuzi wa data zilizopatikana na mwisho sehemu hii imebainisha maoni na mapendekezo yaliyotolewa na mtafiti wa utafiti huu.

5.1 Muhtasari wa Utafiti

Utafiti huu umegawika katika sura tano, kila sura imejitosheleza kwa kuelezea vipengele muhimu vinavyojitegemea. Sura ya kwanza imeelezea usuli wa tatizo, tamko la tatizo la utafiti, malengo ya utafiti, maswali ya utafiti, umuhimu wa utafiti, mipaka ya utafiti, vikwazo vya utafiti pamoja na utatuzi wa vikwazo hivyo.

Sura ya pili ilikuwa inahusiana na mapitio ya kazi tangulizi na imefafanua dhana ya semi kwa ujumla na mapitio ya kazizilizo wahi kufanywa kuhusiana na mada hii kutoka kwenye tafiti na vitabu mbalimbali. Kazi zilizopitiwa ni pamoja na vitabu, majarida na tasnifu ambazo zimemsaidia mtafiti kuweza kuipata mada hii ya utafiti baada ya kugundua kuwa bado hakuna waandishi waliowahi kujitokeza kuandika kwa kina kuhusu mada hii ya kuchunguza dhamira katika semi zilizoandikwa katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Pengo la utafiti, na mkabala wa nadharia zilizotumika katika utafiti huu zilibainishwa katika sura hii. Sura ya Tatu imejadili mbinu za utafiti huu. Pia sura hii imeelezea eneo lililotumika katika utafiti huu, sampuli na usampulishaji, mbinu za kukusanya data pamoja na kuchambua data,

na vifaa vya utafiti. Sura ya nne imeelezea mchakato mzima wa ubainishaji wa semi, kuonesha mbinu za kisanaa zilizotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini. Hatimaye kueleza dhamira zilizojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba. Sura ya tano ambayo ni ya mwisho, imeelezea kwa ufupi mchakato mzima wa utafiti mpaka kufikia ugunduzi wa yale yaliyojitokeza. Pia sura hii imebainisha mapendekezo na maoni ya mtafiti baada ya utafiti kukamilika.

5.2 Matokeo ya Utafiti kwa kila Dhumuni

I. Dhumuni la Kwanza

Dhumuni hili liliongozwa na swali lisemalo; “Ni semi zipi zinazojitokeza katika vyombo vya safari vya baharini?” Swali hili lilijibika kwa kuziorodhesha semi hizo za vyombo vya safari vya baharini kama zinavyojionesha katika kiambatanisho nambari 1 UK 82 Mtafiti amegundua kuwa wapemba wanazo semi zinazotumika katika vyombo vya safari vya baharini. Aidha semi hizo zimegawika katika makundi mbalimbali. Makundi hayo ni kama yafuatayo;

Semi zinazohusiana na mila na utamaduni

Semi zinazohusiana na Dini na imani

Semi zinazohusiana na utendaji kazi kwa bidii

Semi zinazohusiana na Elimu

Semi zinazohusiana na Subira na uvumilivu

Semi zinazohusiana na ushirikiano.

II. Dhumuni la Pili

Dhumuni hili liliongozwa na swali lisemalo; “Ni mbinu zipi za kisanaa zinazotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini?”

Katika kujibu swali la pili mtafiti aligundua kuwa katika semi zilizoandikwa kwenye vyombo vya safari vya baharini, zimetumika mbinu mbalimbali za kisanaa, mbinu hizo ni pamoja na; Tashtiti, taswira, kejeli, methali, misemo, simo au misimu, sitiari, dhihaka na takriri.

III. Dhumuni la Tatu

Dhumuni hili liliongozwa na swali lisemalo; “Ni dhamira zipi zinazojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini?” Swali hili lilijibika kwa mtafiti kunukuu dhamira hizo kama zilivyojadiliwa. Mtafiti alibaini kuwa dhamira hizo ni pamoja na dhamira katika Utii na heshima, dhamira katika elimu, dhamira katika Dini na imani, dhamira katika Subira na uvumilivu, dhamira katika utamaduni wa jamii, dhamira katika ushirikiano, dhamira katika kuhimiza kazi kwa bidii, dhamira katika malezi na dhamira katika kuimarisha maisha ya umakini katika jamii ya Wapemba.

Kwa ujumla mtafiti amegundua kuwa, katika utafiti huu, Wapemba wanazo semi zao ambazo zinatumika katika vyombo vya safari vya baharini. Katika kuandika semi hizo kuna mbinu mbalimbali za kisanaa zinazotumika. Vilevile katika utafiti huu imebainika kuwa semi zitumikazo katika vyombo vya safari vya baharini

zinatumika katika nyanja mbalimbali za maisha ya Wapemba. Mtafiti amegunduwa kuwa dhamira itumikayo katika semi hizi ni dhamira ya maisha, kupitia maisha yao ya kila siku, pamoja na mitizamo yao juu ya maisha ya baadaye huko akhera. Dhamira hizo zinawasilishwa na kujitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.

5.3 Utoshelevu wa Nadharia

Nadharia zilizotumika katika uchambuzi na uwasilishaji wa data katika utafiti huu ni Nadharia ya Muitiko wa msomaji na Nadharia ya Simiotiki. Kupitia nadharia ya Muitiko wa msomaji mtafiti aliweza kuchambuwa na kuwasilisha dhamira zilizojitokeza katika semi za vyombo vya safari vya baharini. Nadharia ya Simiotiki pia ilitumika kutoa ufafanuzi, hasa katika kufumbua fumbo na fumbizi zilizojitokeza kwenye semi mbali mbali za vyombo vya usafiri vya baharini kisiwani Pemba. Kwa hivyo nadharia imeweza kusaidia kuzichunguza semi mbalimbali za vyombo vya safari vya baharini katika jamii ya Kipemba kulingana na shughuli zao mbalimbali za kimaisha pamoja na mila zao, silka zao, utamaduni wao, uchumi wao nakadhalika. Hatimaye kubainisha kwa uwazi malengo ya utafiti huu kama yalivyotarajiwa na mtafiti wa utafiti huu.

5.4 Mapendekezo ya Utafiti

Kutokana na matokeo ya tasnifu hii baada ya kukamilika, maoni na mapendekezo yafuatayo yanatolewa; Pamoja na umuhimu wa kufahamu semi za vyombo vya safari vya baharini, kufahamu Dhamira ya semi hizo katika kudumisha maadili katika jamii, serikali inashauriwa kwa kutumia vyombo na taasisi zake mbalimbali,

ikiwemo Wizara ya Elimu na Ufundi kwa Tanzania Bara na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali kwa Tanzania visiwani, kudumisha matumizi ya semi zinazopatikana katika vyombo vya usafiri vya baharini kwa kuongeza vipindi vya masomo katika mitaala na kuisimamia ipasavyo.

Pia semi ni hazina na chemchemu ya kuibuwa dhamira katika maisha ya jamii husika. Kwa msingi huo, watunzi na wataalamu mbalimbali wa fasihi wanashauriwa kuzikusanya na kuzichambua semi kwa kina ili waweze kuwafaidisha watu wengi. Vyombo vya habari kama vile redio na TV vinashauriwa kuongeza vipindi vya fasihi simulizi ikiwemo semi. Magazeti na majarida yaanzishe makala mbalimbali ili semi za vyombo vya safari vya baharini, ziweze kupata nafasi kubwa zaidi ya matumizi. Mtafiti pia, anapendekeza kwa jamii hasa wazee kujenga mazingira ya kukaa pamoja na vijana ili kuwafahamisha umuhimu wa asasi hii muhimu ya semi katika maisha yao.

5.5 Mapendekezo kwa Tafiti Zijazo

Kwa vile utafiti huu umefanyika katika kisiwa cha Pemba tu, na Zanzibar ni muunganiko wa visiwa viwili yaani Pemba na Unguja, ni vyema kabisa tafiti zijazo zifanyike katika kisiwa cha pili cha Unguja, ili kuweza kupata idadi kubwa zaidi ya semi zinazotumika katika vyombo vya safari vya baharini. Semi hizo zinazohifadhiwa kwa ajili ya kizazi cha sasa na kizazi kitakachokuja baadae.

Vilevile katika utafiti huu imebainika kuwa semi zitumikazo katika vyombo vya safari vya baharini, zinatumika katika nyanja mbalimbali za maisha ya Wapemba, hivyo mtafiti amegundua kuwa dhamira itumikayo katika semi hizi ni dhamira ya

maisha pamoja na kubaini mbinu za kisanaa zitumikazo katika semi za vyombo vya safari vya baharini, hata hivyo ni vyema tafiti nyengine za kiisimu zifanyike ili kuweka bayana zaidi.

MAREJELEO

- Alhabib, E. (2012). *Matumizi ya lugha katika Nyimbo za Taarab*. Tasnif ya M.A Chuo Kikuu Huria cha Tanzania.
- Babbie, E. (1999). *The Basics of Social Research*, Belmont. Wadsworth Publishing Company.
- Best, W. R. and Gall, M. (1996). *Educational Research An Introduction*. New York. Longman.
- Bodunrin, P. (1981). “*The Question of African Philosophy “in Philosophy; America* 1984. The Journal of the Royal Institute of Philosophy University Press.
- Chuachua, R. (2011). *Itikadi katika riwaya za Shaaban Robert*. Taasisiya Taaluma za Kiswahili. Chuo kikuu cha Dar es salaam.
- Enon, J. C. (1998). *Educational Reseach; Statistics and Measurement*. Kampala, Makerere University.
- Finnegan, R. (1979). *Oral literature in Africa*. Nairobi, Oxford University Press.
- Hamad, A. K. (1981) *Tanzu za Fasihi Simulizi; Misingi ya Nadharia ya Fasihi*. Zanzibar, TAKILUKI.
- Hassan, A.U. (2013). *Dhima ya Methali katika jamii ya Wapemba*. Chuo kikuu cha UDOM.
- Khatib, M. S. (1978). *Vitendawili Fani ya Fasihi Simulizi* Mulika NO.13. Dar-es-salaam, TUKI
- Kothari, C. R. (2008). *Research Methodology; Methods and Techniques*. New Delhi. New Age International Publishing Ltd.

- Mahaveer, S. and Udaiveer, S. (2010). *Philosophical Foundation of Education*.
Laxmic Publication Pvt. Ltd.
- Mahenge, E. (2009). *Semi zitumikazo kwenye tiketi za daladala* katika Mulika namba
29 na 30 TATAKI.
- Mauya, B. A. (2006). *Semi maana na matumizi*, Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.
TUKI
- Ministry of Education Zanzibar (1997). *Environmental Studies*. Zanzibar, Printed by
Alkhayria Press.
- Mulokozi, M. M. na Kahigi, K. K. (1979). *Kunga za ushairi na Diwani Yetu*. Dar es
Salaam, Tanzania Publishing House.
- Mulokozi, M. M. (1989). *Tanzu za Fasihi Simulizi*. Mulika 21;1-24, Dar-es-Salaam,
TUKI.
- Omari, C. K. na Mvungi, M. (1981). *Urithi wa Utamaduni wetu*. Dar-es-salaam,
Tanzania Publishing House.
- Robinson, D. and Groves, J. (2004). *Introducing Philosophy*. Published in the UK in
2004 by Icon Books Ltd
- Sengo, T. S. Y. M. (2009). *Sengo na Fasihi za kinchi*. Dar es Salaam, AERA Kisw.
Researched Products.
- Senkoro, F. E. M. K. (2011). *Fasihi*. Dar-es-salaam: KAUTTU.
- Taasisi ya uchunguzi wa kiswahili, (2004). *Kiswahili*. Chuo Kikuucha Dar-es-salaam
Tanzania, TUKI.
- TAKILUKI (1981). *Misingi ya Nadharia ya Fasihi*. Printed in Sweden by Berlings
Arlov.

- Uledi, F. M. (2012). *Muundo na Lugha katika Methali na vitendawili kwa Jamii ya Wamakunduchi Wilaya ya Kusini Unguja*. Chuo Kikuu cha UDOM
- Walliman, N. (2005). *Your Research Project 2nd Edition*, London, SACE Publication Ltd.
- Wamitila, K.W. (2002). *Uhakiki wa Fasihi, Misingi ya vipengele vyake*. Nairobi, Phoenix Publishers Ltd.
- Wamitila, K. W. (2004). *Kichocheo cha Fasihi Simulizi na Andishi*. Focus Publication Limited.

VIAMBATANISHO**KIAMBATANISHO NA 1; ORODHA YA SEMI ZILIZOKUSANYWA;****A**

1. Aga Mkeo
2. Al- Ihsani
3. Amini Mungu
4. Amua Moja
5. Apendalo Mola

B

6. Bomba Mpya
7. Bora Hatima

C

8. Chako Kipi
9. Chakuhusu?
10. Cheka Nao
11. Chungio

D

12. Dunia Mapito

13. Duwa zao

F

14. Fainali Uzeeni

15. Fuata Ufe

H

16. Haikuhusu

17. Hajikwai

18. Hala hala Macho yenu

19. Hala hala ujiti na macho

20. Hasidi Hana sababu

21. Hatushikiki

22. Hiari yako

23. Hiari ya moyo

24. Hisani

25. Huikaushi bahari usijitie fahari

26. Huruma si malezi

I

27. Itikadi

J

28 Jambo nia

29 Jitimai

30 Jiulize mwenyewe

K

31. Kabuli

32. Kaza roho meza fupa

33. Kazi ipo

34. Kero

35. kiaga domo

36. kijio kazi

37. Kijio pwani

38. Kijuwe chako

39. Kikulacho kinguoni mwako

40. Kimya kimya

41. Kiwembe

42. Kila ndege arukia mbawaze

- 43. Kisa nini
- 44. kiroho safi
- 45. kitatauka wenyewe maji kupwa na kujaa
- 46. Kinenwacho Tumbatu chasikika kwa Mwana
- 47. Kutangulia sim kufika
- 48. Kchakaa si Shang'i
- 49. Kipepeo
- 50. Lako jicho
- 51. Lawama haijengi
- 52. Lenu jicho
- 53. Lina mwenyewe

M

- 54. Mambo ya Pwani
- 55. Mambo siri
- 56. Mapembe
- 57. Mambo bado
- 58. Mapenzi kugogwa
- 59. Masikini naye mtu
- 60. Mpapai si nguzo
- 61. Mtarazaki hachoki
- 62. Mbuzi wa shughuli
- 63. Mkongwe hagewa
- 64. Mtu fimboye

- 65. Mwenda pole hajikwai
- 66. Mwenda pweke hajikwai
- 67. Mwenda kimya
- 68. Mwanzo mgumu
- 69. Mdomo wa bata
- 70. Mtajiju
- 71. Mtenda katendewa
- 72. Mjinga ni miye
- 73. Mwema nani
- 74. Mtu ni chake
- 75. Mwenye maneno
- 76. 76 Muafaka
- 77. Mola tupe
- 78. Mzee wa dago
- 79. Mzira
- 80. Mzushi si mjenzi

N

- 81. Ngangari kinoma
- 82. Ndege mjanja
- 83. Nia zao zajulikana
- 84. Niyale yale
- 85. Nia njema hairogwi
- 86. Nidhiki sio fahari

87. Nitasema bado sijasema

88. Nyota nyema

89. Nguvu kazi

90. Nguvu ya maji ni mawe

P

91. Papa wa bahari

92. Pentagoni

R

93. Raha nidhamu

94. Ruba

S

95. Safari njema

96. Safari sio kifo

97. Safi nia

98. Shauri kwa bibi

99. Shemegi si mkeo

100. Sebu shari

101. Sebu Gowe

102. Semeni

103. Silaumiki

104. Silali mchana usiku nakesha

- 105. Sina ubaya na wewe
- 106. Sitaki maneno
- 107. Siajabu
- 108. Shika lako
- 109. Sina budi
- 110. Siwewe ni mwenginewe
- 111. Songa mbele
- 112. Shukuruni
- 113. Subira
- 114. Si mchezo

T

- 115. Tahafifu
- 116. Tatizo kauli
- 117. Tawakal –Ala –llahi
- 118. Twaumizana
- 119. Tujigombowe
- 120. Tusijisahau tukajidharau
- 121. Tuwa tugawe

U

- 122. Ujanja kupata
- 123. Unawashukuru watu unamkufuru Muumba
- 124. Utajuta

- 125. Utajiju
- 126. Ulezi kazi
- 127. Ukupigao ndio ukufunzao
- 128. Ukiona vyaelea vimeundwa.
- 129. Uchomeako ndiko utokeako
- 130. Umoja ni nguvu
- 131. Usinikate kauli nasema ukweli
- 132. Usiwakere
- 133. Ukiujuwa huu
- 134. Usinionee bahari

W

- 135. Wastara hasunbuki
- 136. Waabaya hawapendezi
- 137. Wabaya si wote
- 138. Watende wao
- 139. Waume tumo
- 140. Wengi wape
- 141. Weza rohoyo
- 142. Wema hauwozi
- 143. Wimbi la bahari lavuma mwambani
- 144. Wema si mdomo
- 145. Wingi wa mchanga ni mchanga wa funguni

Y

- 146. Ya jumuiya ni mava
- 147. Yaoleni
- 148. Yaoneni
- 149. Yataka moyo

Z

- 150. Zako mpe bibi
- 151. Zina Mola riziki
- 152. Zitabaki stori
- 153. Ziwatuwe roho zenu
- 154. Zogo la bahari halimkeri mvuvi

**KIAMBATANISHO NA 2: HOJAJI KWA WAZEE KATI YA MIAKA
(60-80) NA VIJANA KATI YA MIAKA (18-39)**

SEHEMU A: Maelezo binafsi ya muhojiwa

1. Umri wako
2. Mume.....Mke.....
3. Unapoishi.....
4. Kazi unayofanya.....

SEHEMU B: Mahojiano kuhusu Mada

1. Je unazifahamu semi?
2. Unaweza kunitajia semi zinazopatikana katika vyombo vya safari vya baharini.
3. Je semi hizo ulizonitajia unaweza kuniambia dhamira zinazopatikana katika semi hizo?
4. Lete maoni yako juu ya matumizi ya semi katika vyombo vya safari vya baharinikwa jamii ya wapemba.

Ahsante sana kwa msaada wako mzuri

KIAMBATANISHO NA 3: HOJAJI KWA WALIMU WA SOMO LA FASIHI

Sehemu A: Maelezo binafsi ya muhojiwa

1. Umri wako.....
2. Mume.....Mke.....
3. Unapoishi.....
4. Kiwango cha elimu.....

SEHEMU B: Mahijiano kuhusu mada

1. Nitajie semi angalau tatu zinazopatikana katika vyombo vya safari vya baharini kisiwani Pemba.
2. Je unaweza kunitajia dhamira zinazopatikana katika semi za vyombo vya safari vya baharini?
3. Taja mbinu za kisanaa zilizotumika katika semi za vyombo vya safari vya baharini.
4. Toa maoni yako ya jumla kuhusu semi zinazopatikana katika vyombo vya safari vya baharini.

Ahsante sana kwa msaada wako mzuri.

**KIAMBATANISHO NA 4: ORODHA YA BAADHI YA WATU
WALIOHOJIWA**

Mw. Amour Rashid Ali - Mkaguzi wa Elimu katika somo la Kiswahili (WEMA)

Bw.Salum Seif Ali - Mratibu wa Idara ya Mambo ya Kale Pemba.

Bw. Abdalla Rashid - Afisa wa Takwimu Mkoa wa Kusini Pemba.

Bw. Makame Ali Faki - Afisa wa Ukaguzi WEMA Pemba.

BW.Ali Mussa Faki - Shengejuu Sekondari

Bw. Khamis Ali Juma - Mratibu Magofu Pemba.

Bw. Bakar Kombo Bakar - Mwalimu chuo kikuu Huria Tawi la Pemba.

Bw. Majjid Nassor Sultan - Mwalimu skuli ya sekondari Fidel-Castro

Bi. Adhra Ali Khamis - Mwalimu skuli ya sekondari Shamiani

Moh'd Ali Salum - Skuli ya Sekondari Mbuzini.

Bi.Fatma Hamad Rajab - Mwalimu skuli ya sekondari Madungu.

Bi.Asha Rashid Moh'd - Mwalimu skuli ya sekondari Kengeja.

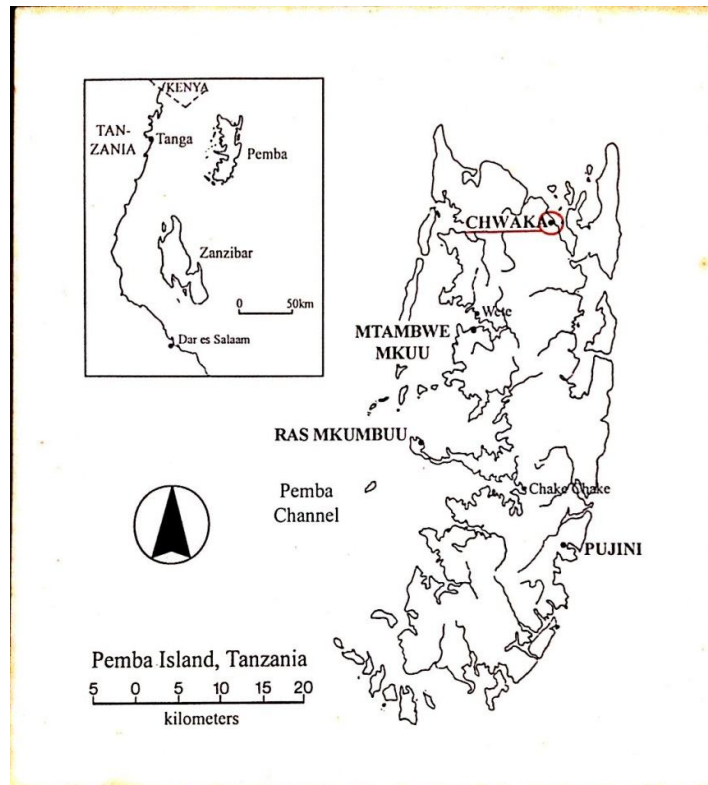
Bw. Moh'd Abdalla - Wesha

Bw. Amir KhatibMpemba - Maarufu Babu Takaya Kojani.

Bw. Said JumaAli - Kojani.

Bw. Abadhar Michungwani –	Kwale
Bw. Khamis Dawa Khamis -	Tumbe
Bw. Moh'd Suleiman Omar -	Micheweni
Bi.Asha Bakar Ali -	kojani.
Bw. Haji Moh'd Haji -	Kilindi
Bw. Salum Abdalla -	Kisiwapanza.
Bw. Zahor Ali -	Makoongwe.

KIAMBATANISHO NA 5. RAMANI YA KISIWA CHA PEMBA

**Ramani ya Kisiwa cha Pemba: Chanzo Idara ya
Makumbusho na nyaraka Pemba**

KIAMBATANISHO NA 6.SEHEMU YA LIKONI KOJANI

Mtafiti akihojiana na bwana Amir Khatib
Mpemba Kojani.

KIAMBATANISHO NA 7: OFISI YA MAKUMBUSHO CHAKE CHAKE**PEMBA**

Mtafiti akihojiana na Mratibu wa Makumbusho na Nyaraka
Kisiwani Pemba.

KIAMBATANISHO NA 8: DAU LA KUSAFIRISHIA ABIRIA KOJANI

Mtafiti akiwa pamoja na wasafiri wa baharini kuelekea Kojani kisiwani Pemba.

**KIAMBATANISHO NA 9: MTUMBWI WA KUSAFIRISHIA
WASAFIRI KUTOKA KOJANI.**

